NRL 2.4

KULTURMILJÖVÅRD

RIKSINTRESSEN I HUDIKSVALLS KOMMUN

RAPPORT 1996:4 FRÅN KULTURMILJÖFUNKTIONEN
LÄNSSTYRELSEN I GÄVLEBORG 801 70 GÄVLE

RIKSINTRESSEN FÖR KULTURMINNESVÅRDEN I HUDIKSVALLS KOMMUN

Innehållsförteckning

Läsanvisningar	1
K 200 Hudiksvalls stad	3
K 201 Strömbacka bruk och Movikens masugn, Bjuråkers socken	7
K 202 Forsa centralbygd, Forsa socken	11
K 203 Högs och Hälsingtuna centralbygd, Högs och Hälsingtuna socknar	17
K 205 Iggesunds bruk, Njutånger socken	21
K 206 Njutångers kyrka, Njutångers socken	25
K 207 Råbergsvallen, Delsbo socken	28
K 212 Centrala Delsbo och Bjuråker, Delsbo och Bjuråkers socknar	31
K 234 Enånger, Enångers socken	35
K 244 Kuggörens fiskeläge, Rogsta socken	38
K 247 Agö, Drakö, Kråkö och Innerstön, Rogsta, Idenors och Njutångers socknar	41
K 248 Bålsö fiskeläge, Hudiskvalls stad	43

Bilagor

1. Vad är ett riksintresse? En bruksanvisning

2. Riktlinjer

Kommunkarta med riksintressen för kulturminnesvården

Omslag: Bredåker - Näsbyn, Delsbo socken. Foto: Stig Andersson, 1988

RIKSINTRESSEN FÖR KULTURMINNESVÅRDEN I HUDIKSVALLS KOMMUN

Riksantikvarieämbetet har den 5 nov 1987 beslutat vilka områden som skall vara riksintressen för kulturminnesvården i Gävleborgs län. I december 1987 sände länsstyrelsen beskrivningar och skisserade avgränsningar av länets riksintressen till stadsarkitekterna som underlag till översiktsplanearbetet. Materialet var en uttolkning av riksantikvarieämbetets beslut.

Tanken har sedan dess varit, att länets riksintressen skulle redovisas i en mer samlad och avslutad form. Av resursskäl har detta inte kunnat ske tidigare. Nu har emellertid en rapport sammanställts som utges kommunvis. Antikvarie Lena Boox utarbetade grundtexterna 1987. Rapporten har sedan bearbetats av länsantikvarie Erik Nordin och redigerats av bitr länsantikvarie Ann Renström.

För en mycket kortfattad översikt över urvalet riksintressen i länet hänvisas till en artikel i "Läddikan" nr 3 1990, se bilaga 1.

Läsanvisningar

Vissa formella uppgifter återfinns i ett huvud. Den efterföljande texten har försetts med standardiserade rubriker:

Beskrivning

Beskrivningen är kortfattad och tar endast med de egenskaper vi uppfattar som väsentligast i riksintresset. I många fall är riksintresset inte färdigstuderat eller färdiginventerat. Det är angeläget att detta arbete fortsätter, genom bl a kommunala insatser. Under rubriken källor anges sådana aktuella inventeringar och andra aktuella källor som bör läsas för att få en mer fullständig beskrivning av riksintresset. Ständiga källor för alla riksintressen är fornminnesinventeringen reviderad under 80-talet och hembygdsförbundets byggnadsinventeringar utförda kommunvis under 70-talet.

Riktlinjer

Här anges, formaliserat enligt ett kodsystem, ett antal rekommendationer utarbetade av länsstyrelsen för bevarandet av den fysiska miljön som helhet i riksintresset. Närmare samråd och planering får visa om målsättningarna för bevarande skall differentieras och modifieras inom riksintresset. Vissa mål kan eller bör inte heller omsättas i formella skyddsåtgärder, utan får ses som just rekommendationer. Koder för rekommendationer framgår av bilaga 2.

Säkerställande

Här anges direkta, speciella säkerställandeåtgärder som har betydelse för riksintresset. Enstaka Q- eller q-märkningar i plan anges ej, inte heller planer eller beslut som inte direkt har skyddande effekt för riksintresset. Planer som direkt strider mot bevarandeintresset har i vissa fall antecknats.

Översiktsplanen antagen 90-11-22

Alla kommuner har en antagen översiktsplan. Här anges endast direktcitat ur dessa planer, som har betydelse för bevarande av riksintressena.

Källor

Källor, om de angivits, utgör en del av beskrivningen av riksintresset.

Avgränsningar

Kartorna redovisar en ungefärlig gräns för riksintressena. Observera att gränsen inte formellt avgör om en åtgärd berör ett riksintresse eller inte. Gränsen är tänkt att ange det område där ärenden av normal bygglovkaraktär kan antas beröra riksintresset. Större exploateringar, vägar, skogsavverkningar etc kan påtagligt skada riksintresset även om de ligger utanför det avgränsade området. I vissa fall har gränsen justerats från tidigare redovisningar i samband med översiktsplanearbetet.

Längst bak finns en kartsammanställning av riksintressena i kommunen.

Bilder

I rapporten ingår ett fåtal bilder som främst är avsedda att karaktärisera riksintressena. Någon fullständighet har inte eftersträvats.

Gävle 1995

Peder Mellander, länsantikvarie

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 200 HUDIKSVALLS STAD

Karta: 157 93

Läge: 6847-1568

Karaktäristik: Stadsmiljö präglad av handel och fiske med tydlig kontrast mellan den äldre hamnmiljön och trästadsbebyggelsen samt stenhusbebyggelsen från träpatronepoken. Sjöbodar och hamnmagasin vid Strömmingssundet, trästadsbebyggelse i Fiskarstan och påkostade borgargårdar i trä från tiden efter stadsbranden 1792. Planterade stråk och esplanader samt putsade hus i nyrenässansstil från 1800-talets senare del. I området även kyrka och prästgård från 1600- och 1700-talen, liksom trädgårdsstad med villabebyggelse från 1900-talet.

Beskrivning

Hudiksvalls stad fick stadsprivilegier 1582. Bebyggelsen låg då i området kring Nya kyrkogården där också den äldsta kyrkan fanns. Det var först i början av 1600-talet som bebyggelsen flyttades och staden koncentrerades till nuvarande läget vid Sundet. Huvudnäringen för staden har varit handel med fisk och linnevaror. De kända sjöbodarna vid Strömmingssundet och stadsdelen Fiskarstan där husen är uppförda som anspråkslösa fiskarbostäder i en- och tvåvånings träpanelade hus sammanhänger med denna epok. Under senare delen av 1800-talet har trävaruindustrin varit av stor betydelse och med denna växte området Åvik fram med sågverk och arbetarbostäder.

Som så många andra städer har dock Hudiksvall drabbats av flera stadsbränder, vilket gör att få byggnader och miljöer från 1700-talet och tidigare finns kvar. Undantag är dock kyrkan med den intilliggande prästgården. Kyrkan byggdes 1672 men har senare byggts om och prästgården är från 1725. Stadens utseende och bebyggelsens planering präglas mest av tiden efter den sista branden 1792. Därvid tillkom den regelbundna rutnätsplanen och en rad ståtliga och ännu bevarade borgargårdar med panelade och utsmyckade fasader i ljusa färger, t ex Brunska gården, Tröneska och Steinmetzka gårdarna. Från 1800-talets slut och 1900-talets början finns också värdefulla byggnader med putsade fasader.

Under slutet av 1800-talet och fram till 1900-talets början har flera områden inkorporerats i staden. Arbetarstadsdelen Åvik som 1906 blev municipalsamhälle inneslöts 1911.

Säkerställande

Brunska gården är byggnadsminne. Ett mindre antal byggnader är under byggnadsminnesutredning. Ett stort antal detaljplaner. Flera av dem innehåller Q och q-beteckningar.

Översiktsplanen antagen 90-11-22

"Förslag till rekommendationer för bevarandeområden

Det är önskvärt att de föreslagna bevarandeområdena skyddas genom detaljplanebestämmelser eller områdesbestämmelser, vilket är möjligt eftersom de flesta områden faller inom begreppet samlad bebyggelse. Det är även önskvärt att alla bygglovärenden, planärenden och markarbeten sker i samråd med Hälsinglands Museum.

Rekommendationer för riksintresse K 200:

B1. Befintliga byggnader bör bevaras och vårdas på ett sådant sätt att deras karaktär inte förvanskas. Det är därvid viktigt att traditionella material och metoder används. Tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar skall utföras varsamt, så att byggnadens särart beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värde tas tillvara (PBL 3 kap, paragraf 10).

Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt och ingår i bevarandeområde, får inte förvanskas (PBL 3 kap, paragraf 12).

Underhållet skall anpassas till byggnadens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värde samt med hänsyn till omgivningens karaktär /PBL 3 kap, paragraf 13/.

C1. Nybyggande inom området är olämpligt.

Spec riktlinjer bör upprättas."

Källor

För Hudiksvalls stad har Hälsinglands museum gjort etappvisa inventeringar av fastigheter och miljöer på uppdrag av byggnadsnämnden (Kyrkbacken 1981, Skräddargatan 1981, Västertull 1982, centrala staden 1984, Fiskarstan 1986.) Dessa utgör underlag för kunskap om stadens fysiska miljö. För centrum finns en antagen plan från 1983 i vilken riktlinjer och synpunkter ges för bevarande av byggnader och miljöer. Dessa grundar sig till största delen på de ovan nämnda inventeringarna.

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 200 HUDIKSVALLS STAD

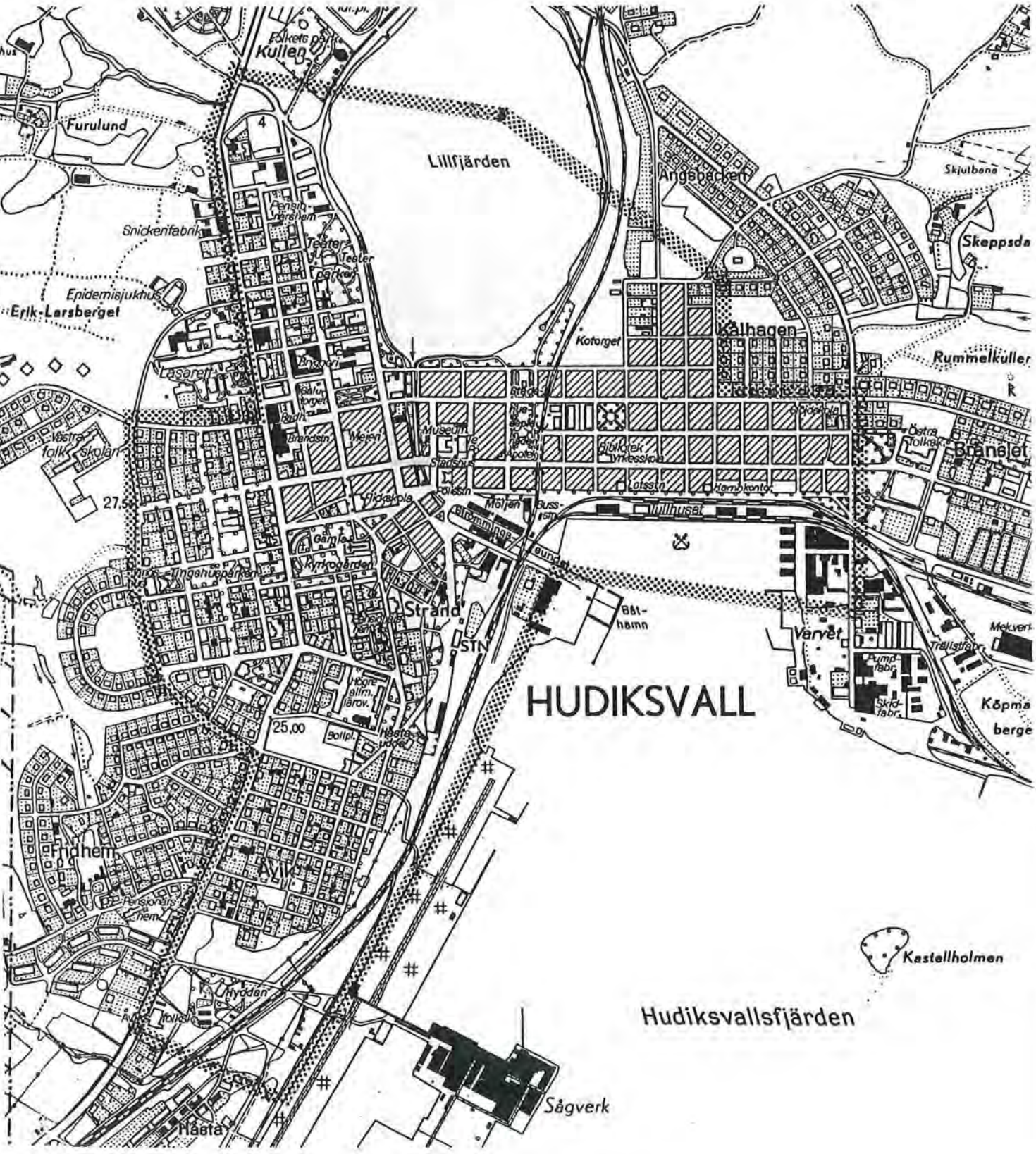

Utdrag ur ek 157 93 Skala 1:10.000

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 200 HUDIKSVALLS STAD

Fiskarstaden från öster. Foto: Stig Andersson, 1988

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 201 STRÖMBACKA BRUK OCH MOVIKENS MASUGN, BJURÅKERS SOCKEN

Karta: 166-48 166 38, 39, 49

Läge: 6872-1548

Karaktäristik: Teknikhistoriskt intressanta bruksmiljöer från 1700- och 1800-talen med samtliga komponenter bevarade. Strömbacka bruk från 1700-talet med enhetlig bruksgata från 1800-talet tillkommen under påverkan av de stora upplandsbruken. Herrgård, kapell, lantbruksbyggnader och bruksområde med smedjor m m. Movikens masugn från 1790-talet med tillhörande mangård, arbetarbostäder och hamn för malmpråmar belägen vid Norra Dellen. (Sjöleden fortsätter i Forsa se K 202.) Transportväg mellan industrianläggningarna, med milstolpar och minnessten. Odlingslandskap som vittnar om brukets självhushållning.

Riksintresse för naturvård resp friluftsliv berörs, nr: F 6

Beskrivning

Strömbacka bruk priviligierades 1742 då en hammare förlades till platsen, vid Röjarbosjöns utlopp i Matsbosjön. Vid 1700-talets slut hade bruket utökats till tre hammare och fyra härdar samt en knipp- och en spikhammare. År 1796 byggdes också en masugn i Moviken, 1/2 mil sydväst om Strömbacka, som skulle förse bruket med tackjärn. Under 1800-talet utvidgades och utvecklades järnhanteringen ytterligare. Bl a installerades france comté härdar 1865 och 1876 lanchashire härdar. Masugnen byggdes om 1861-1862 samt 1902-04. Driften vid masugnen upphörde 1937 och vid Strömbacka 1953.

Strömbacka bruk med Movikens masugn utgör tillsammans en av länets bäst bevarade bruksmiljöer. I Moviken är bruksbebyggelsen mer spridd. Där finns bl a bevarad den s k huvudgårdsbyggnaden med flygel- och ekonomibyggnad. Själva masugnen restaurerades 1969-70 och 1979. Vid Strömbacka är den planlagda bebyggelsen uppbyggd kring en relativt lång bruksgata utefter vilken arbetarnas bostäder är förlagda. De nuvarande byggnaderna tillkom vid 1800-talets mitt, men har senare genomgått moderniseringar. Under 1900-talets första hälft har dessutom en del egnahemsbebyggelse uppförts. Vid bruksgatans nordöstra ände finns herrgården från 1863 omgiven av kontor, ekonomibyggnader och kapell. Sydöst om herrgården finns själva industriområdet med bl a en klensmedja och en nyrestaurerad stångjärnssmedja som är mycket välbevarade med ugnar, hammare m m utrustning.

Vägen som förbinder Moviken och Strömbacka och som fortsätter fram mot Älgered och Andersfors i Bergsjö socken, är mycket välbevarad. Den smala vägen slingrar sig fram genom ett vackert skogslandskap. Vid vägen finns en minnessten och milstolpar.

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 201 STRÖMBACKA BRUK OCH MOVIKENS MASUGN, BJURÅKERS SOCKEN

Översiktsplanen antagen 90-11-22

"Förslag till rekommendationer för bevarandeområden

Det är önskvärt att de föreslagna bevarandeområdena skyddas genom detaljplanebestämmelser eller områdesbestämmelser, vilket är möjligt eftersom de flesta områden faller inom begreppet samlad bebyggelse. Det är även önskvärt att alla bygglovärenden, planärenden och markarbeten sker i samråd med Hälsinglands Museum.

Rekommendationer för riksintresse K 201:

A1. Av betydelse för områdets värde är att markanvändningen är oförändrad. Fortsatt hävd av öppen jordbruksmark samt ängs- och hagmark. Fortsatt vård av vägar, hägnader, lador och andra överloppsbyggnader är angelägen.

B1. Befintliga byggnader bör bevaras och vårdas på ett sådant sätt att deras karaktär inte förvanskas. Det är därvid viktigt att traditionella material och metoder används. Tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar skall utföras varsamt, så att byggnadens särart beaktas och dess byggnadstekniska historia, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas tillvara (PBL 3 kap paragraf 12).

Underhållet skall anpassas till byggnadens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värde samt med hänsyn till omgivningens karaktär (PBL 3 kap, paragraf 13).

C1. Nybyggande inom området är olämpligt."

Källor

Norberg, P: Hälsinglands järnbruk i gången tid. Uppsala 1956.

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 201 STRÖMBACKA BRUK OCH MOVIKENS MASUGN, BJURÅKERS SOCKEN

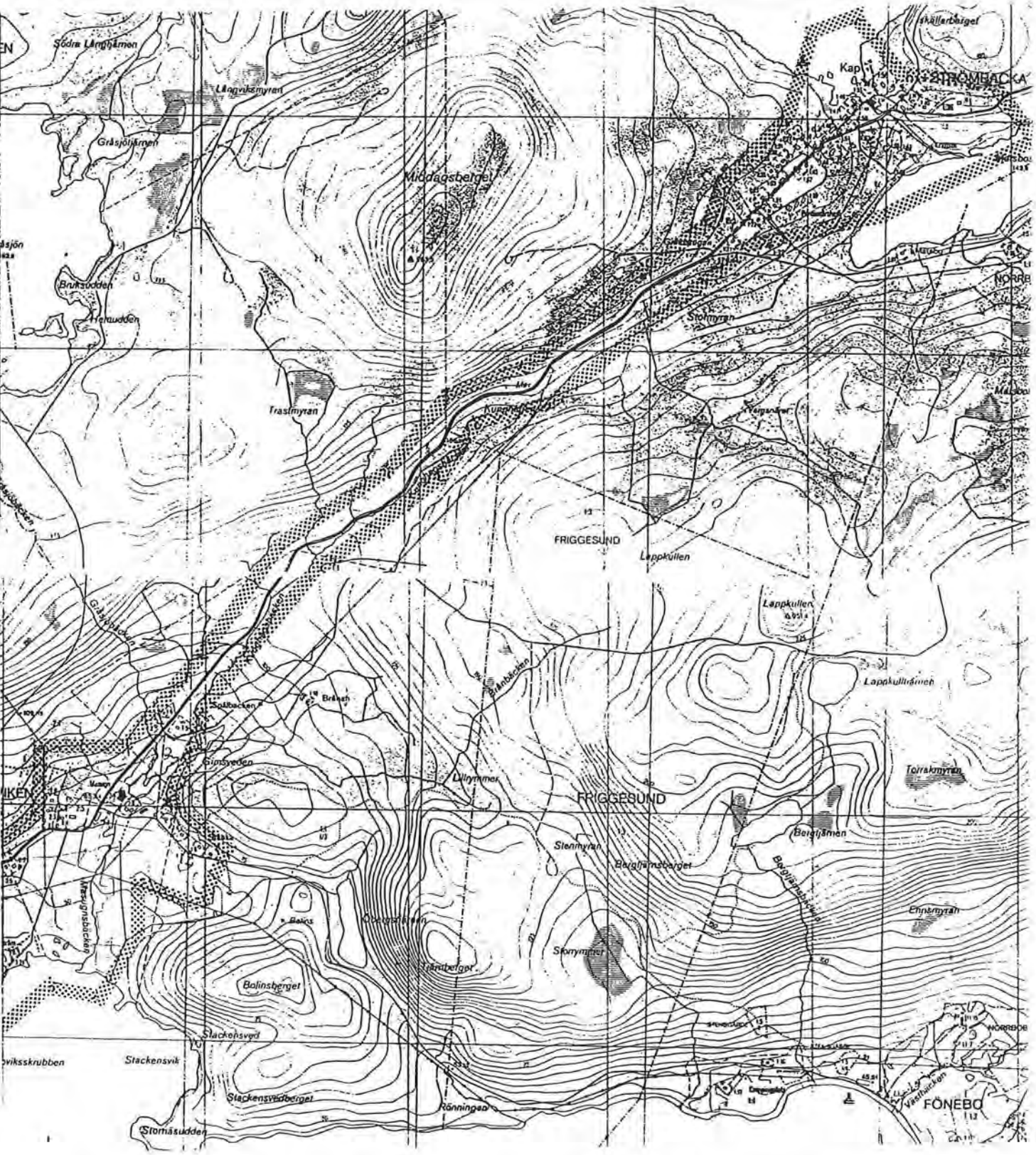

Utdrag ur gula kartan 16G47, 27 . Förminskad till skala 1: ca 23.000

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 201 STRÖMBACKA BRUK OCH MOVIKENS MASUGN, BJURÅKERS SOCKEN

Moviken. Foto: Stig Andersson, 1988

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 202 FORSA CENTRALBYGD, FORSA SOCKEN

Delområden: 4 st 3st **Karta:** 157 81, -82, -91, -92

Läge: 6845-1558

Karaktäristik: Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd med järnålderslämningar tydligt knutna till nuvarande bebyggelsestruktur. Anmärkningsvärt storslagna hälsingegårdar från 1800-talet. Proindustriellt centrum med anläggningar knutna till vattendragen. Odlingslandskap , gravfält och förhistoriska boplatser, kyrkomiljö med medeltida stenhus, byar med storslagna hälsingegårdar i karaktäristiska lägen, lämningar efter proindustriella anläggningar samt sjöleden till Moviken (se K 201), den s k Tamms kanal från 1858. Inom området även Sörforsa linspinneri som visar övergången mellan proindustriell och modern textilindustri med arkitekturhistoriskt intressant bebyggelse.

Riksintresse för naturvård berörs, nr: N 44

Beskrivning

Hela Forsa centralbygd utgör ett stort intresseområde för kulturminnesvården. Området är rikt på fornlämningar och jordbruksbygder med välbevarade gårdar. Forsa socken har också inslag av mindre industrier och industrisamhällen som har vuxit fram ur den agrara miljön, som t ex Näsviken med Forså bruk och Forsa ångsåg samt Sörforsa med spinneriet. Det är svårt att närmare avgränsa ett område och därför har fyra kärnområden avgränsats. Förutom dessa fyra finns flera mindre bebyggelseområden, enstaka gårdar och fornlämningar som är av stort värde men som ligger så splittrat att de är svåra att avgränsa.

1. Området kring Näsviken och Rolfstaåns dalgång

Den varierande landskapsbilden i Rolfstaåns dalgång präglas av ett stort antal välbevarade stora jordbruksgårdar, vilka ligger på de gamla gårdstomterna med hävd från 1500-talet. Områdets fornlämningsrikedom antyder en relativt stadigvarande bosättning sedan järnåldern. I söder rinner ån ut i Kyrksjön och här finns sockenkyrkan som är byggd vid mitten av 1800-talet sedan den gamla medeltidskyrkan rivits. Gårdarna har i trakten ej varit samlade i byar utan legat mer utspridda. Bebyggelsen finns i sluttningar eller på kullar, där gårdarnas olika hus hålls samman i täta gårdsklungor.

I norr övergår jordbrukslandskapet till det lilla industrisamhället Näsviken. I strömmarna mellan Södra Dellen och Rolfstaån anlades olika slag av vattendrivna anläggningar såsom kvarnar, sågar, lerbråkar och linberedningsverk. En större industrialisering av området skedde först omkring 1850-talet. Forsa ångsåg startades 1858. Tamms kanal byggdes 1860 och Forså träpappfabrik tillkom 1868. 1874 nådde järnvägen från Hudiksvall fram till Näsviken. De flesta av dessa industri-byggnader är borta och endast lämningar finns kvar.

2. Byarna kring Funsta-Trogsta

Området är Forsa sockens rikaste odlingsbygd. Bebyggelsen i området är av hög ålder, vilket det stora antalet fornlämningar vittnar om, och i anslutning till dessa ligger den äldre bebyggelsen. Området innehåller ett flertal byar vilka ligger i anslutning till vattendragen. Bebyggelsen i dessa präglas ännu av den äldre bystrukturen. Byggnadsbeståndet och miljöerna i byarna har ett högt kulturhistoriskt värde. I Trogsta by finns en fyrbyggd gård i mycket välbevarat skick och i Hillsta finns en av Hälsinglands bäst bevarade gårdsanläggning från 1700-talet och Ystegården, även den fyrbyggd med ett antal ekonomibyggnader. Också i byarna Åkre, Frägsta, Klångsta, Sörviksta, Nansta och Funsta finns välbevarade gårdar med högt kulturhistoriskt värde. Dalgången utgör som helhet en enastående kulturmiljö.

3. Sörforsa

Linspinneriet i Sörforsa startades 1879 då Helsinglands linspinneri Aktiebolag bildades för en kvarnfabrik. Spinneriet kom att bli Hälsinglands enda industriella linspinneri. Kring denna industri, som fram till 1950 expanderade, utvecklades ett nytt samhälle. En bebyggelse med arbetarbostäder, tjänstemannabostäder m m uppstod. Arkitekten Cyrillus Johansson gjorde ritningar till bostadsområdet Norrhed och herrgården "Bäckagården" samt vattentornet. Detta uppfördes i slutet av 1910-talet. Företagsledningen styrde till stor del samhällets utbyggnad. Till stora delar är bebyggelsen bevarad, dock är själva fabriken och olika vattenanläggningar som ligger i strömmen förfallna. Tillskott av nybebyggelse har dock skett insprängda i den äldre. Inom området finns även inslag av välbevarad jordbruksbebyggelse från tiden före fabrikens uppkomst.

4. Fränö

Området utgörs av Forsa hembygdsgård, som utgörs av två gårdar på ursprunglig plats. Den ena är en fyrbyggd allmogegård med flertalet kringliggande ekonomibyggnader. Den består av barstuga, sängstuga, bryggstuga samt stall- och logbyggnad. Gårdens äldsta delar härstammar från 1700-talet. Sängstugan är dock ditflyttad 1929 från en gård i Klångsta. Gården innehåller väggmålningar som troligen är gjorda av Reuter i Delsboskolan.

Säkerställande

Årlig vård av vissa fornlämningar. "Byströms" i Trogsta är byggnadsminne.

Översiktsplanen antagen 90-11-22

"Förslag till rekommendationer för bevarandeområden

Det är önskvärt att de föreslagna bevarandeområdena skyddas genom detaljplanebestämmelser eller områdesbestämmelser, vilket är möjligt eftersom de flesta områden

faller inom begrep pet samlad bebyggelse. Det är även önskvärt att alla bygglovärenden, planärenden och markarbeten sker i samråd med Hälsinglands Museum.

Rekommendationer för riksintresse K 202:

Centrala Forsabygden

A1. Av betydelse för områdets värde är att markanvändningen är oförändrad. Fortsatt vård av vägar, hägnader, lador och andra överloppsbyggnader är angelägen.

B1. Befintliga byggnader bör bevaras och vårdas på ett sådant sätt att deras karaktär inte förvanskas. Det är därvid viktigt att traditionella material och metoder används. Tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar skall utföras varsamt, så att byggnadens särart beaktas och dess byggnadstekniska historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas tillvara (PBL 3 kap, paragraf 10).

Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässiga eller konstnärlig synpunkt och ingår i bevaradeområde, får inte förvanskas (PBL 3 kap, paragraf 12).

Underhållet skall anpassas till byggnadens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värde samt med hänsyn till omgivningens karaktär (PBL 3 kap, paragraf 13).

C2. Nybyggande inom området bör ske restriktivt och inom ramen för begreppet komplementbebyggelse. Höga krav skall ställas på utformning och anpassning till befintlig bebyggelse.

Nya byggnader skall placeras och utformas med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och kulturmiljön. Nya byggnader skall anpassas till den lokala byggnadstraditionen (PBL 3 kap, paragraf 1).

Tomter som tas i anspråk för bebyggelse skall anordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och kulturmiljön (PBL 3 kap, paragraf 15).

E1. Speciell landskaps- och/eller fornvård erfordras.

E2. Speciell fornvård pågår och förutsätts fortsätta.

E3. Speciell byggnadsvård erfordras.

Forsa kyrka

A1. Se ovan

B1. Se ovan

C1. Nybyggande inom området är olämpligt.

Klångsta, Hillsta m fl

A2. I huvudsak oförändrad markanvändning är viktig för att upprätthålla områdets kulturvärden. Av vikt är också att landskapet hålls öppet. Markarbeten, vägomläggningar etc bör ej ske utan samråd med Hälsinglands Museum.

B1. Se ovan

C2. Se ovan

Rolfstaåns dalgång

A2. Se ovan

B1. Se ovan

C2. Se ovan

E2. Se ovan

Fränö

A1. Se ovan

B2. Se ovan

C2. Se ovan

Sörforsa

A3. Förändringar av markanvändningen kan ske efter detaljplaneläggning, varvid små förändringar eftersträvas.

B3. Område med yngre och/eller ombyggd äldre bebyggelse, men med inslag av äldre välbevarad bebyggelse, som bör bevaras.

C2. Se ovan

E3. Se ovan"

Källor

Linet i länet. Red. Lena Holger. Länsmuseet 1985.

Näsviken. Från bondebygd till turistort. Hälsinglands museum 1987. (Remissupplaga)

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 202 FORSA CENTRALBYGD, FORSA SOCKEN

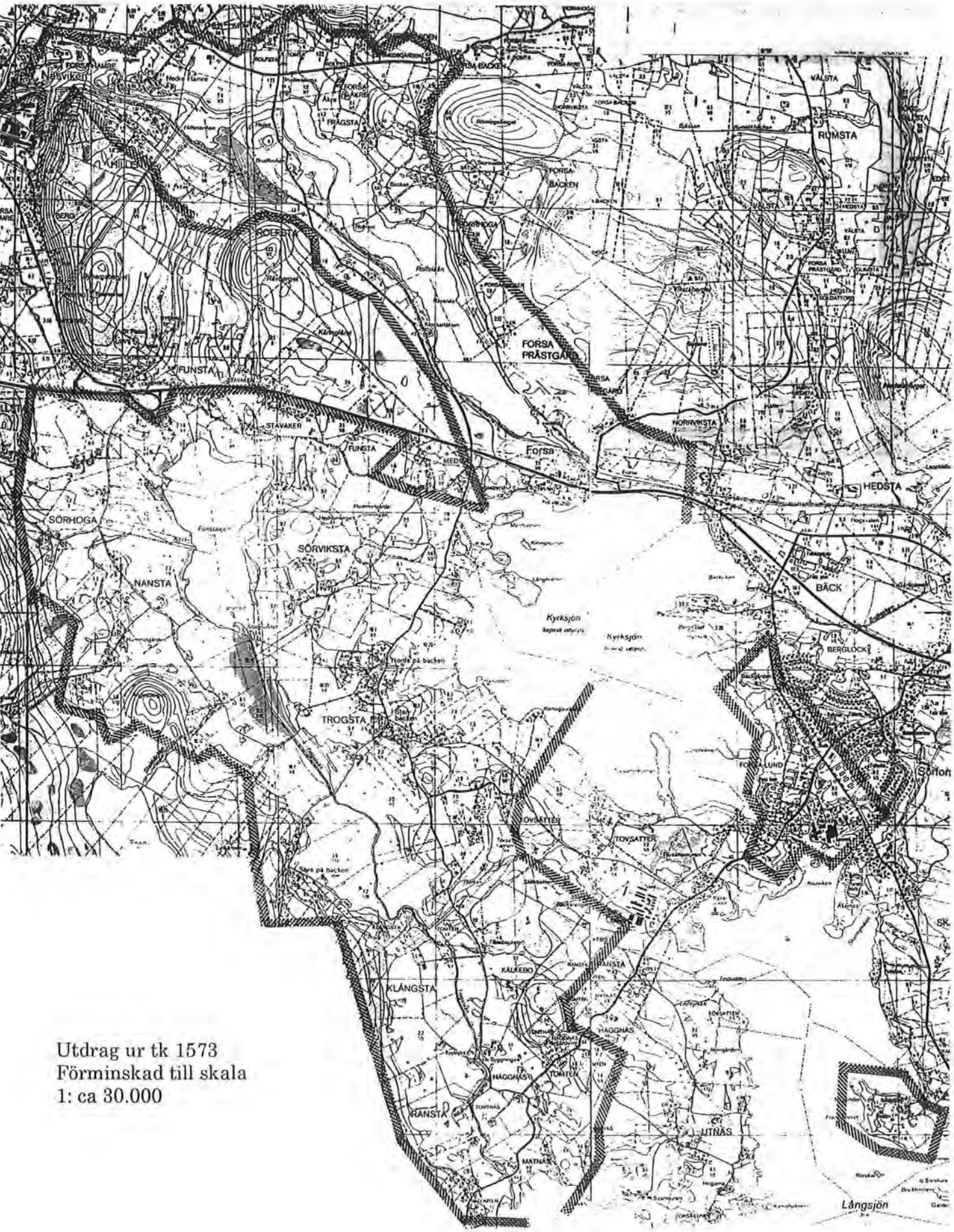

Utdrag ur tk 1573
Förminskad till skala
1: ca 30.000

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 202 FORSA CENTRALBYGD, FORSA SOCKEN

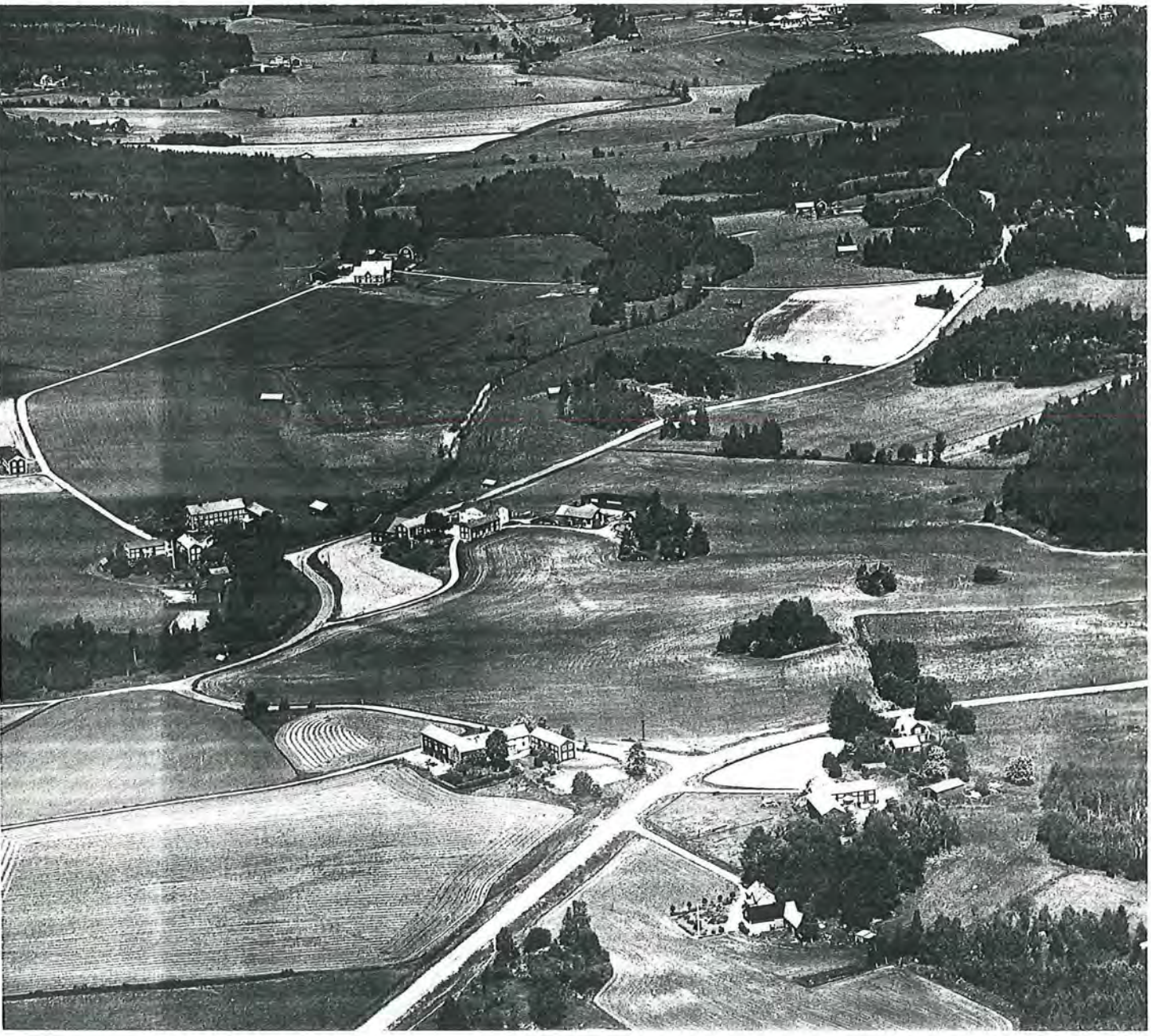

Klångsta från söder. Foto: Stig Andersson, 1988

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 203 HÖGS OCH HÄLSINGTUNA CENTRALBYGD, HÖGS OCH HÄLSINGTUNA SOCKNAR

Delområden: 2 st **Karta:** 157 92, -93, 167 02, -03

Läge: 6851-1566

Karaktäristik: Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd, i forna tider mellersta Hälsinglands huvudbygd, med järnålderslämningar tydligt knutna till nuvarande bebyggelsestruktur. Områdets forna betydelse belyses av monumentala fornlämningar och byggnader. Odlingslandskap, gravar och gravfält intill byarna, runstenar, fornborg och medeltidskyrka med försvarstorn i Hälsingtuna. I Hög, plats för kungsgård, storhögar, tingsplats och medeltida kyrka. I området även karaktäristiska hälsingegårdar samt ängslador.

Riksintresse för naturvård berörs, nr: N 42

Beskrivning

1. Hög och Hälsingtuna

Området kring Hög och Hälsingtuna kyrkor utgör ett av den hälsingska bygdens tre centra under järnåldern. Denna huvudbygd benämndes Sunded och under järnåldern gick en djup, avsmalnad havsvik från havet in i bygden. Området är mycket rikt på fornlämningar från första årtusendet med över 100 lämningar på 24 platser varav 5 gravfält. Landskapets största högar finns här, främst den s k Tingshögen på prästgårdens tomt vid Högs kyrka och två högar vid Kungsgården. Kungsgården i Hög tillhörde Uppsala öd och ting hölls här till 1300-talet. Vid denna gård byggdes Högs kyrka på 1100-talet. Vid Hälsingtuna kyrka, som också härstammar från 1100-talet, finns en fornborg.

Hela den öppna bygden, som i östvästlig riktning genomkorsar Högs och Hälsingtuna socknar är av utomordentligt stort värde, både genom sin allmänt värdefulla landskapsbild och genom förekomsten av väl samlade och typiskt belägna byar i skogsbryn och höjdlägen. De enskilda gårdarna är i många fall ombyggda, men deras läge och den rikliga förekomsten av fornminnen i anslutning till dem gör att helheten ändå är utomordentligt bevarandevärd.

Särskilt värdefulla är byarna Glimsta, Hallsta, Hjortsta och Gåcksätter. Kyrkmiljön och Kungsgården har givetvis också framträdande värde.

2. Knösta, Narsta, Hallsta och Ulvsta

Byarna Knösta, Narsta, Hallsta och Ulvsta utgör ett delområde i Hög-Hälsingtunabygden. Byarna är mycket rika på fornlämningar från järnåldern vilket påvisar deras höga ålder. I de fyra byarna finns anslutning till gårdsanläggningarna 17 fornminneslokaler med totalt 149 fornlämningar, i huvudsak högar, ofta glest liggande med kraftigt markerade vackra kantkedjor. Även bebyggelsen är till sin helhet välbevarad och består av jordbruksfastigheter. Närheten till Hudiksvall har gjort att åtskilliga nya bostadsfastigheter har tillkommit i direkt anslutning till området.

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 203 HÖGS OCH HÄLSINGTUNA CENTRALBYGD, HÖGS OCH HÄLSINGTUNA SOCKNAR

Översiktsplanen antagen 90-11-22

"Det är önskvärt att de föreslagna bevarandeområdena skyddas genom detaljplanebestämmelser eller områdesbestämmelser, vilket är möjligt eftersom de flesta områden faller inom begreppet samlad bebyggelse. Det är även önskvärt att alla bygglovärenden, planärenden och markarbeten sker i samråd med Hälsinglands museum.

Rekommendationer för riksintresse K 203

Centrala Hälsingtuna och Högsbygden

A1. Av betydelse för områdets värde är att markanvändningen är oförändrad. Fortsatt hävd av öppen jordbruksmark samt ängs- och hagmark. Fortsatt vård av vägar, hägnader, lador och andra överlopssbyggnader är angelägen.

B1. Befintliga byggnader bör bevaras och vårdas på ett sådant sätt att deras karaktär inte förvanskas. Det är därvid viktigt att traditionella material och metoder används. Tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar skall utföras varsamt, så att byggnadens särart beaktas och dess byggnadstekniska historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara (PBL 3 kap, paragraf 10).

Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt och ingår i bevarandeområde, får inte förvanskas (PBL 3 kap, paragraf 12).

Underhållet skall anpassas till byggnadens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värde samt med hänsyn till omgivningens karaktär (PBL 3 kap, paragraf 13).

C2. Nybyggande inom området bör ske restriktivt och inom ramen för begreppet komplementbebygelse. Höga krav skall ställas på utformning och anpassning till befintlig bebyggelse.

Nya byggnader skall placeras och utformas med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och kulturmiljön. Nya byggnader skall anpassas till den lokala byggnadstraditionen. (PBL 3 kap, paragraf 1).

Tomter som tas i anspråk för bebyggelse skall anordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och kulturmiljön (PBL 3 kap, paragraf 15).

E1. Speciell landskaps- och eller fornvård erfordras.

E2. Speciell fornvård pågår och förutsätts fortsätta.

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 203 HÖGS OCH HÄLSINGTUNA CENTRALBYGD, HÖGS OCH HÄLSINGTUNA SOCKNAR

Hälsingtuna kyrka

A1. Se ovan

B1. Se ovan

C1. Nybyggande inom området är olämpligt."

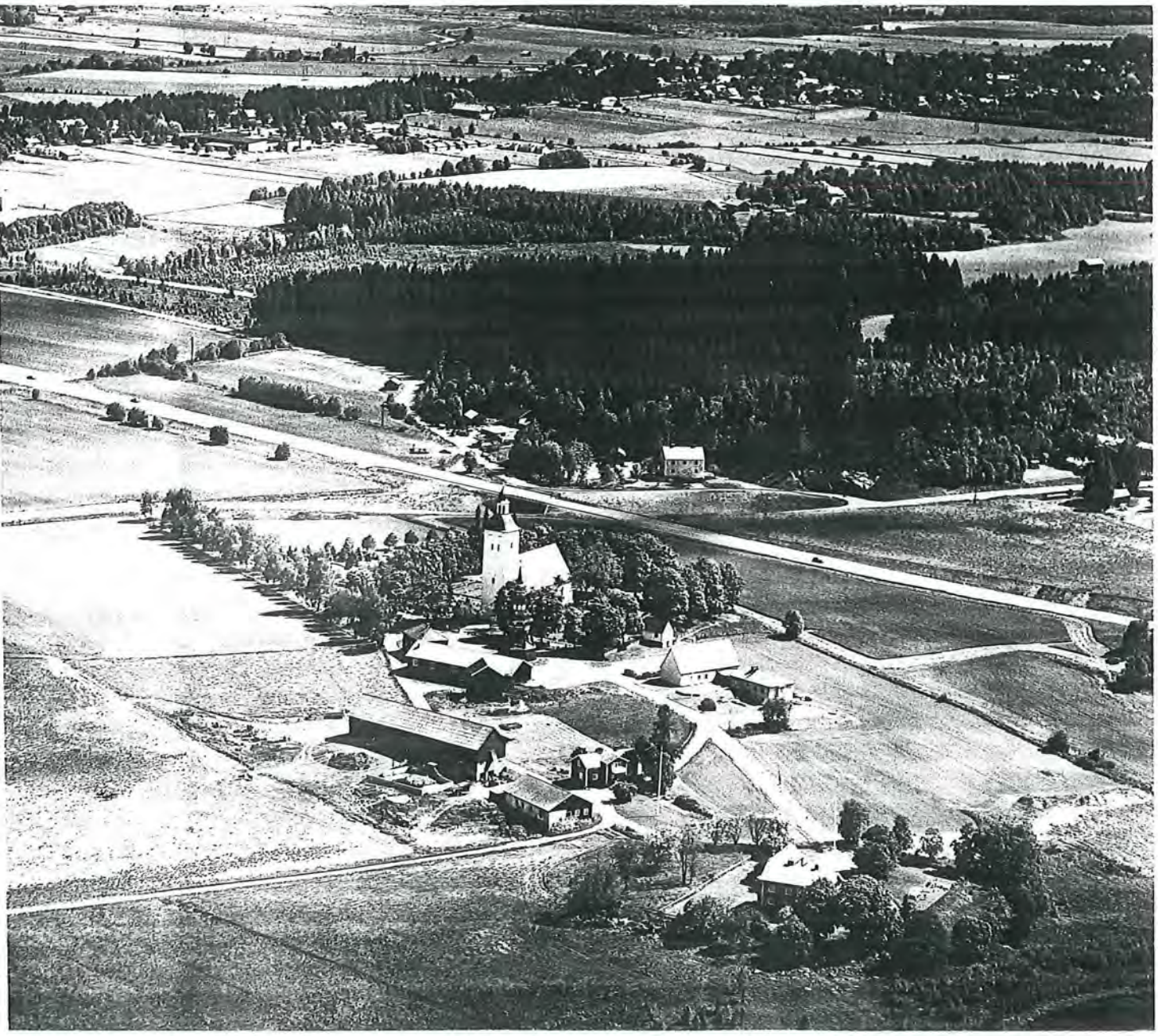

Hälsingtuna kyrka från sydväst. Foto: Stig Andersson, 1988.

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 203 HÖGS OCH HÄLSINGTUNA CENTRALBYGD, HÖGS OCH HÄLSINGTUNA SOCKNAR

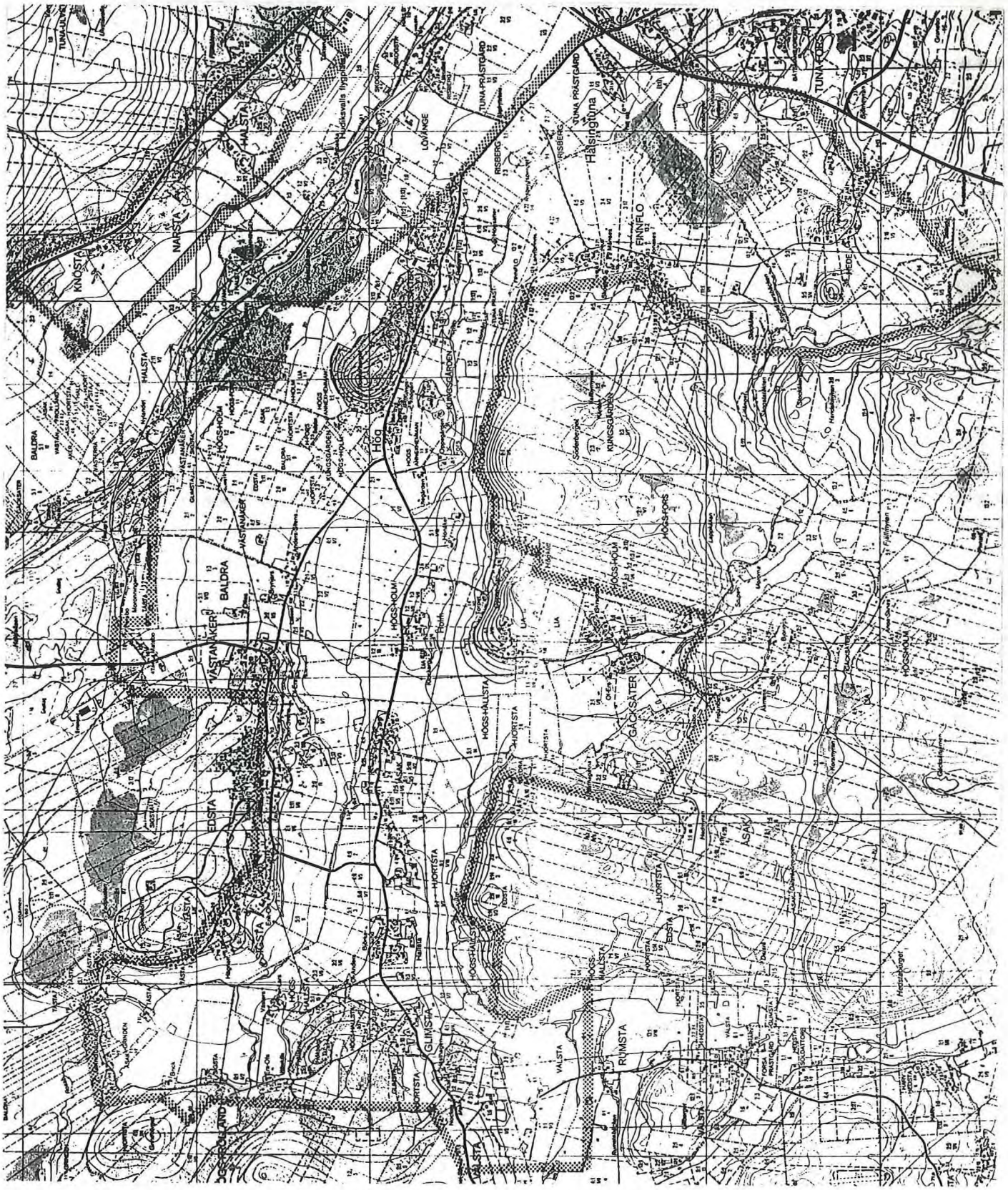

Utdrag ur gula kartan 16H02, 15H82. Förminskad till skala 1: ca 30.000

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 205 IGGESUNDS BRUK, NJUTÅNGERS SOCKEN

Karta: 157 73

Läge: 6837-1566

Karaktäristik: Bruksmiljö som visar på det industriella genombrottet, med landets bäst bevarade bessemerverk från 1800-talet. Herrgårdsanläggning från 1720-talet, masugnar, bessemerverk och arbetarbostäder, kontor och kyrka från 1900-talets början omgivna av parklandskap.

Beskrivning

Iggesund fick järnbruksprivilegier år 1685. Dessförinnan från 1665, hade ett pappersbruk funnits vid Östanå 2 km uppströms järnbruket. Viktigast bland de nu bevarade verkstadsanläggningarna är två masugnar från 1874 resp 1885. De togs ur drift 1953 och har 1972 och 73 restaurerats med AMS-medel. Under 1982 skedde en tredje restaureringsetapp av det gamla järnverket. Delar av det fungerar idag som bruksmuseum. Vid bruket fanns också från 1873 till 1940-talet ett bessemerverk, förutom det äldre stångjärnssmidet. Under 1900-talet har brukets produktion övergått till trävaror, främst massa. De nya industribyggnaderna är förlagda öster om bruket vid havet.

Av bruksbebyggelsen finns åtskilligt bevarat. Särskilt i området närmast väster om riksvägen finns trots åtskilliga rivningar och ändringar mycket av karaktären kvar från brukets järnframställningsepok. Här ligger den Grillska herrgården, från 1724, den tidigare omnämnda hyttbyggnaden samt flera äldre arbetarbostäder. Även slagghögen finns kvar. Öster om riksvägen har äldre arbetarbostäder rivits och ersatts med moderna småhus och villor. Stadsdelarna Krylbo och Lurbo i norra delen av samhället med arbetarbostäder från 1910- och 20-tal samt disponentbostaden med omgivande park finns dock kvar. Även flertalet tjänstemannavillor och radhus från 1920-70-talen finns bevarade.

Säkerställande

Gamla järnverket är byggnadsminne.

Översiktsplanen antagen 90-11-22

"Förslag till rekommendationer för bevarandeområden

Det är önskvärt att de föreslagna bevarandeområdena skyddas genom detaljplanebestämmelser eller områdesbestämmelser, vilket är möjligt eftersom de flesta områden faller inom begreppet samlad bebyggelse. Det är även önskvärt att alla bygglovärenden, planärenden och markarbeten sker i samråd med Hälsinglands Museum.

Rekommendationer för riksintressen K 205:

A3. Förändringar av markanvändningen kan ske efter detaljplaneläggning, varvid små förändringar eftersträvas.

B3. Område med yngre och/eller ombyggd äldre bebyggelse, men med inslag av äldre välbevarad bebyggelse, som bör bevaras.

C2. Nybyggande inom området bör ske restriktivt och inom ramen för begreppet komplementbebyggelse. Höga krav skall ställas på utformning och anpassning till befintlig bebyggelse.

Nya byggnader skall placeras och utformas med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och kulturmiljön. Nya byggnader skall anpassas till den lokala byggnadstraditionen (PBL 3 kap, paragraf 1).

Tomter som tas i anspråk för bebyggelse skall anordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och kulturmiljön (PBL 3 kap, paragraf 15).

E3. Speciell byggnadsvård erfordras."

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 205 IGGESUNDS BRUK, NJUTÅNGERS SOCKEN

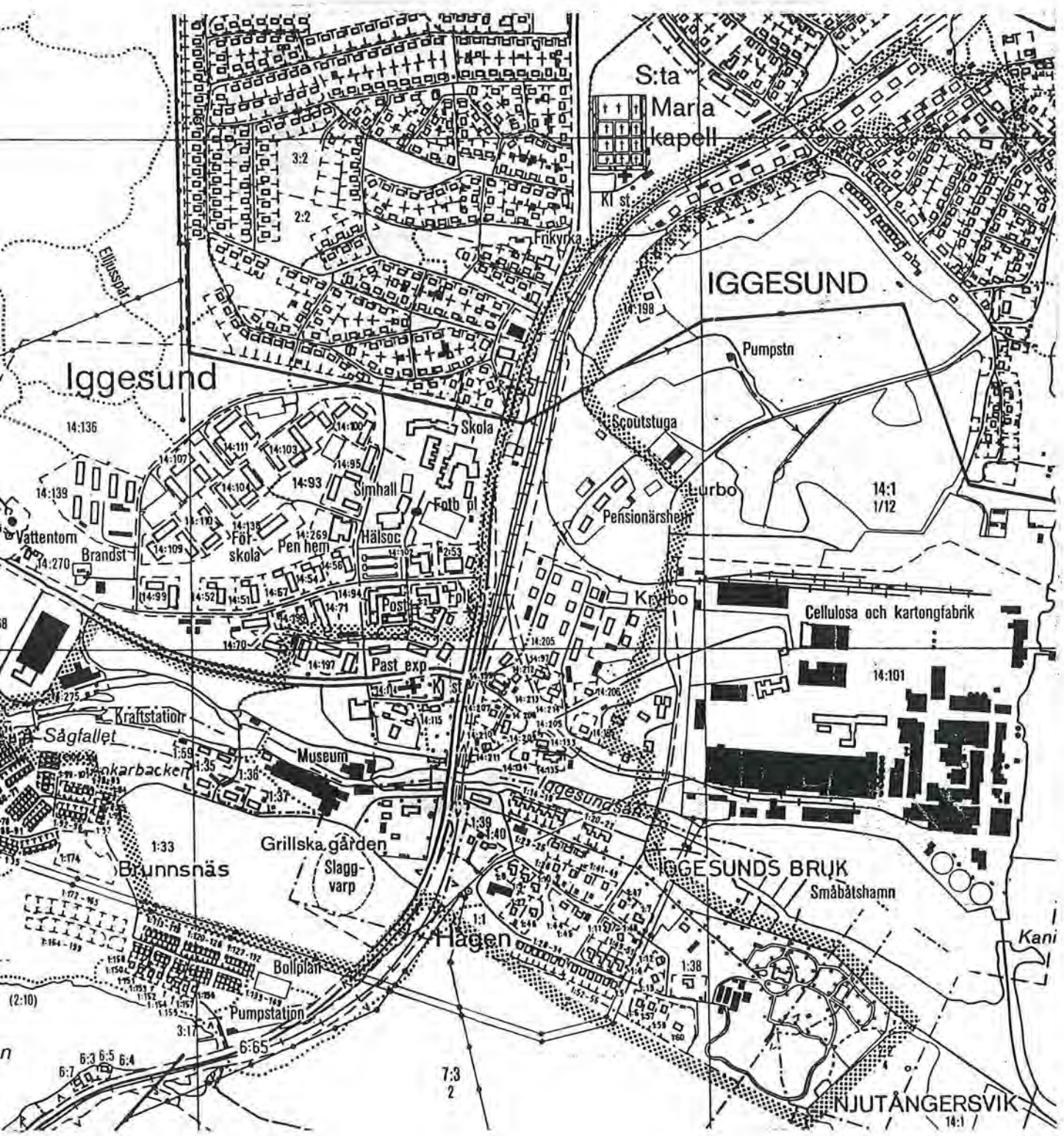

Utdrag ur ek 157 73 Skala 1:10.000

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 205 IGGESUNDS BRUK, NJUTÅNGERS SOCKEN

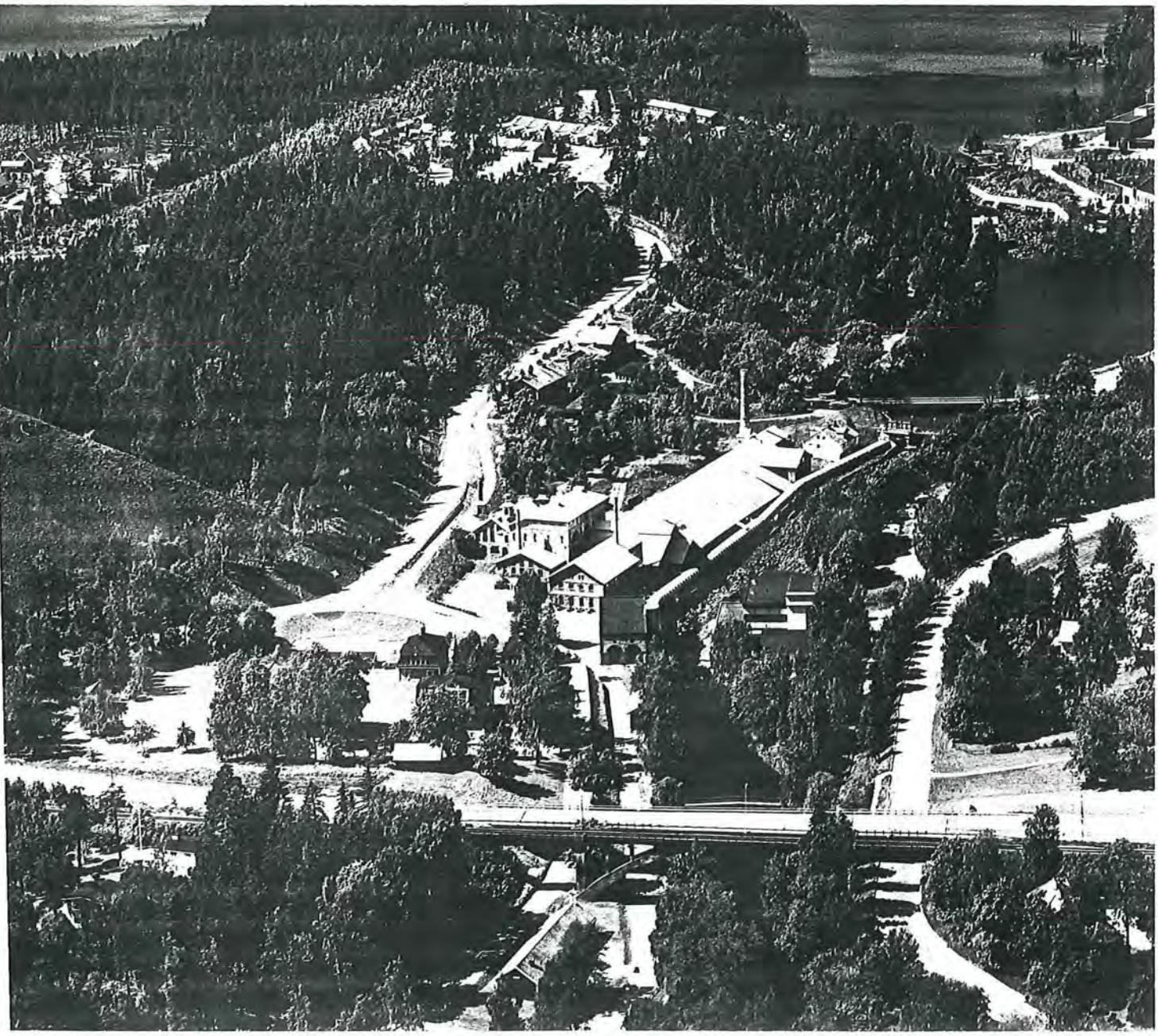

Iggesunds Bruk med slagghögen t v. Foto: Stig Andersson, 1988

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 206 NJUTÅNGERS KYRKA, NJUTÅNGERS SOCKEN

Karta: 157 63 . 23

Läge: 6834-1564

Karaktäristik: Kyrkby och sockencentrum med ovanligt välbevarad medeltidskyrka i strategiskt läge vid havsvik. 1300-talskyrka samt klockstapel, prästgård, skolhus och agrar bebyggelse från 1700- och 1800-talen. Odlat dalgångsstråk ner till sjöbodar vid havet.

Beskrivning

Njutångers kyrka ligger i en smal dal med nära kontakt med havet, i vilken det vuxit fram en kyrkby och söder därom tätortsbebyggelse på 1900-talet. I det öppna jordbrukslandskapet finns välbevarad allmogebebyggelse från 1700 - 1800-talet. I dess centrum finns den medeltida kyrkan och klockstapeln. Den nya tätortsbebyggelsen är påträngande men bildar en klar gräns i sydväst mot det öppna landskapet. I sydost vid Njutångersfjärden finns flera fiskebodar.

Översiktsplanen antagen 90-11-22

"Förslag till rekommendationer för bevarandeområden

Det är önskvärt att de föreslagna bevarandeområdena skyddas genom detaljplanebestämmelser eller områdesbestämmelser, vilket är möjligt eftersom de flesta områden faller inom begreppet samlad bebyggelse. Det är även önskvärt att alla bygglovärenden, planärenden och markarbeten sker i samråd med Hälsinglands Museum.

Rekommendationer för riksintresse K 206:

Centrala Njutångersbygden

A1. Av betydelse för områdets värde är att markanvändningen är oförändrad. Fortsatt hävd av öppen jordbruksmark samt ängs- och hagmark. Fortsatt vård av vägar, hägnader, lador och andra överloppsbyggnader är angelägen.

B3. Område med yngre och/eller ombyggd äldre bebyggelse, men med inslag av äldre välbevarad bebyggelse, som bör bevaras.

C2. Nybyggande inom området bör ske restriktivt och inom ramen för begreppet komplementbebyggelse. Höga krav skall ställas på utformning och anpassning till befintlig bebyggelse.

Nya byggnader skall placeras och utformas med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och kulturmiljön. Nya byggnader skall anpassas till den lokala byggnadstraditionen (PBL 3 kap, paragraf 1).

Tomter som tas i anspråk för bebyggelse skall anordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och kulturmiljön (PBL 3 kap, paragraf 15)."

Njutångers kyrka

A1. Se ovan.

B1. Befintliga byggnader bör bevaras och vårdas på ett sådant sätt att deras karaktär inte förvanskas. Det är därvid viktigt att traditionella material och metoder används. Tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar skall utföras varsamt, så att byggnadens särart beaktas och dess byggnadstekniska historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas tillvara (PBL 3 kap, paragraf 10).

Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässiga eller konstnärlig synpunkt och ingår i bevaradeområde, får inte förvanskas (PBL 3 kap, paragraf 12).

Underhållet skall anpassas till byggnadens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värde samt med hänsyn till omgivningens karaktär (PBL 3 kap, paragraf 13).

C1. Nybyggande inom området är olämplig."

Källor

Rapport från Häslinglands Museum

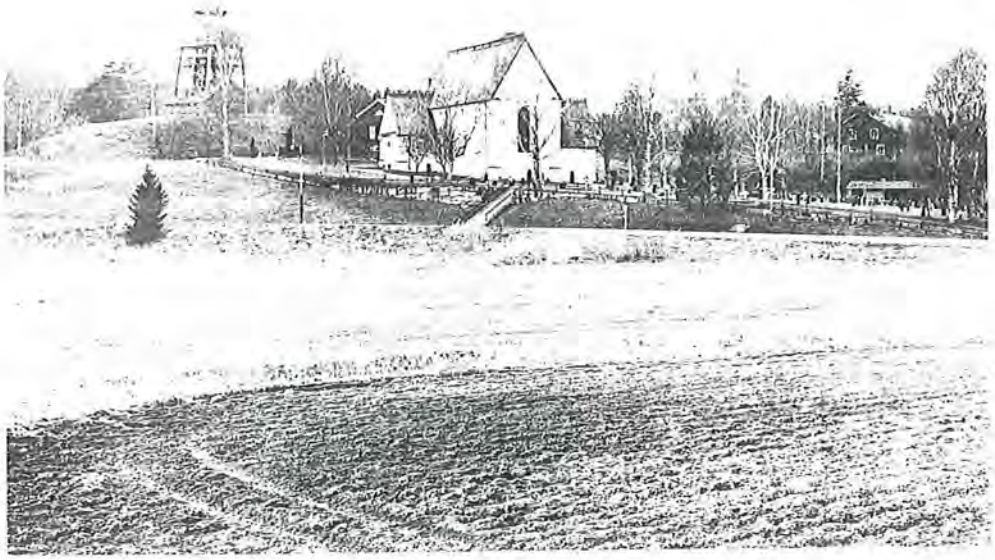

Njutångers kyrka från sydöst. Foto: Ann Renström, 1992

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 206 NJUTÅNGERS KYRKA, NJUTÅNGERS SOCKEN

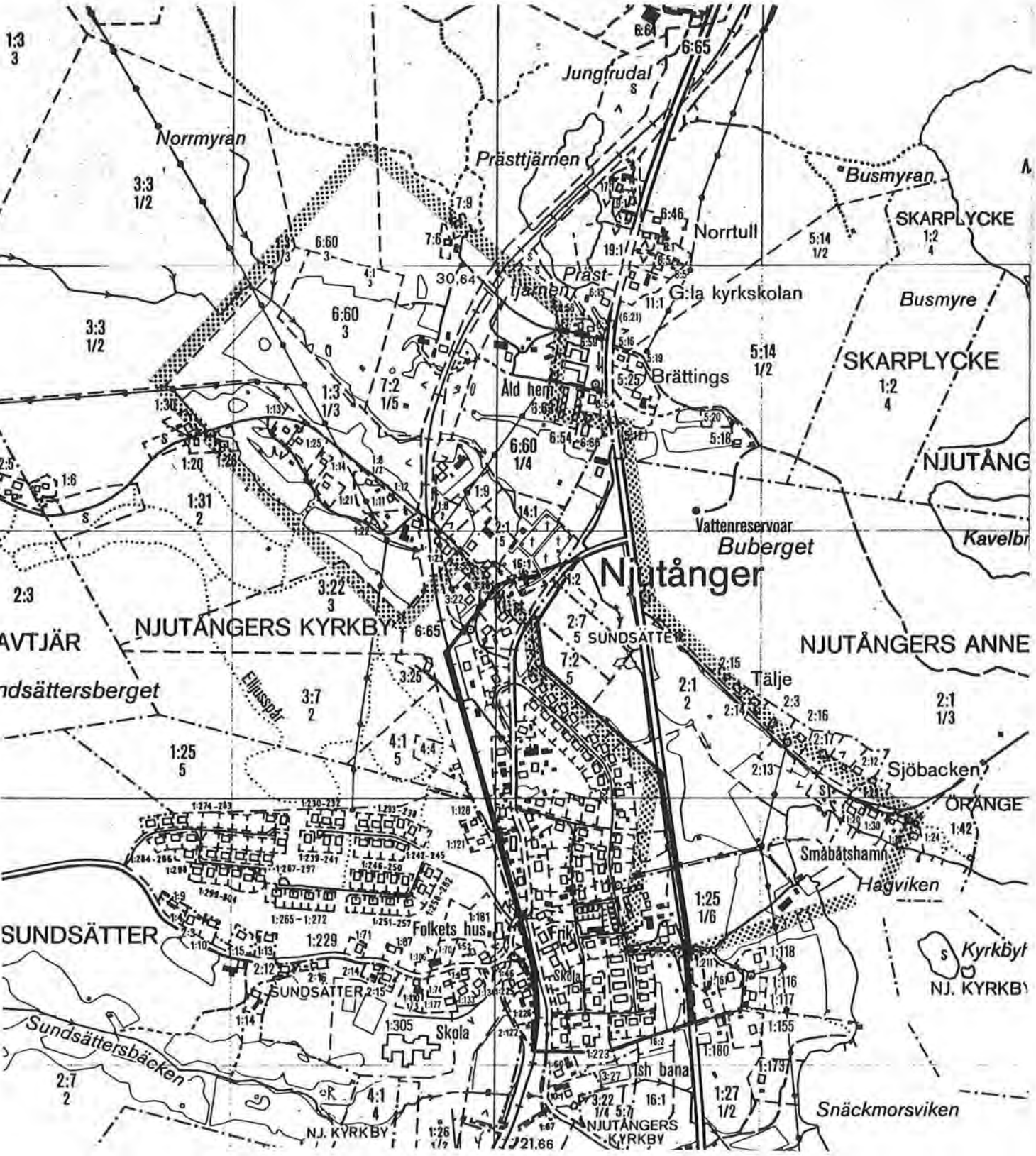

Utdrag ur ek 157 63 Skala 1:10.000

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 207 RÅBERGSVALLEN, DELSBO SOCKEN

Karta: 156 87

Läge: 6844-1537

Karaktäristik: Fäbodmiljö med 1700- och 1800-talsbebyggelse samt betesvall och skogsbete. Karaktäristisk timrad månghusbebyggelse utmed fäbodgata. Beteslandskap.

Beskrivning

Råbergsvallen är en av få välbevarade vallar i Hudiksvalls kommun som ännu delvis är i drift. Vallen tillhör Lund och Sättjära byar i Delsbo och ligger ca 4 mil från dessa. Vallen är belägen i höjdläge och de åtta bostugorna med tillhörande ekonomibyggnader ligger samlade i rader efter den gamla fägatan.

Översiktsplanen antagen 90-11-22

"Förslag till rekommendationer för bevarandeområden

Det är önskvärt att de föreslagna bevarandeområdena skyddas genom detaljplanebestämmelser eller områdesbestämmelser, vilket är möjligt eftersom de flesta områden faller inom begreppet samlad bebyggelse. Det är även önskvärt att alla bygglovärenden, planärenden och markarbeten sker i samråd med Hälsinglands Museum.

Rekommendationer för riksintresse K 201:

A1. Av betydelse för områdets värde är att markanvändningen är oförändrad. Fortsatt hävd av öppen jordbruksmark samt ängs- och hagmark. Fortsatt vård av vägar, hägnader, lador och andra överloppsbyggnader är angelägna.

B1. Befintliga byggnader bör bevaras och vårdas på ett sådant sätt att deras karaktär inte förvanskas. Det är därvid viktigt att traditionella material och metoder används. Tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar skall utföras varsamt, så att byggnadens särart beaktas och dess byggnadstekniska historia, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas tillvara (PBL 3 kap paragraf 12).

Underhållet skall anpassas till byggnadens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värde samt med hänsyn till omgivningens karaktär (PBL 3 kap, paragraf 13).

C1. Nybyggande inom området är olämpligt.

E1. Speciell landskaps- och/eller fornvård erfordras.

E3. Speciell byggnadsvård erfordras."

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K R07 RÅBERGSVALLEN, DELSBO SOCKEN
207

Källor

Inventering av fäbodar av riksintresse för kulturminnesvården, Länsmuseet 1989.

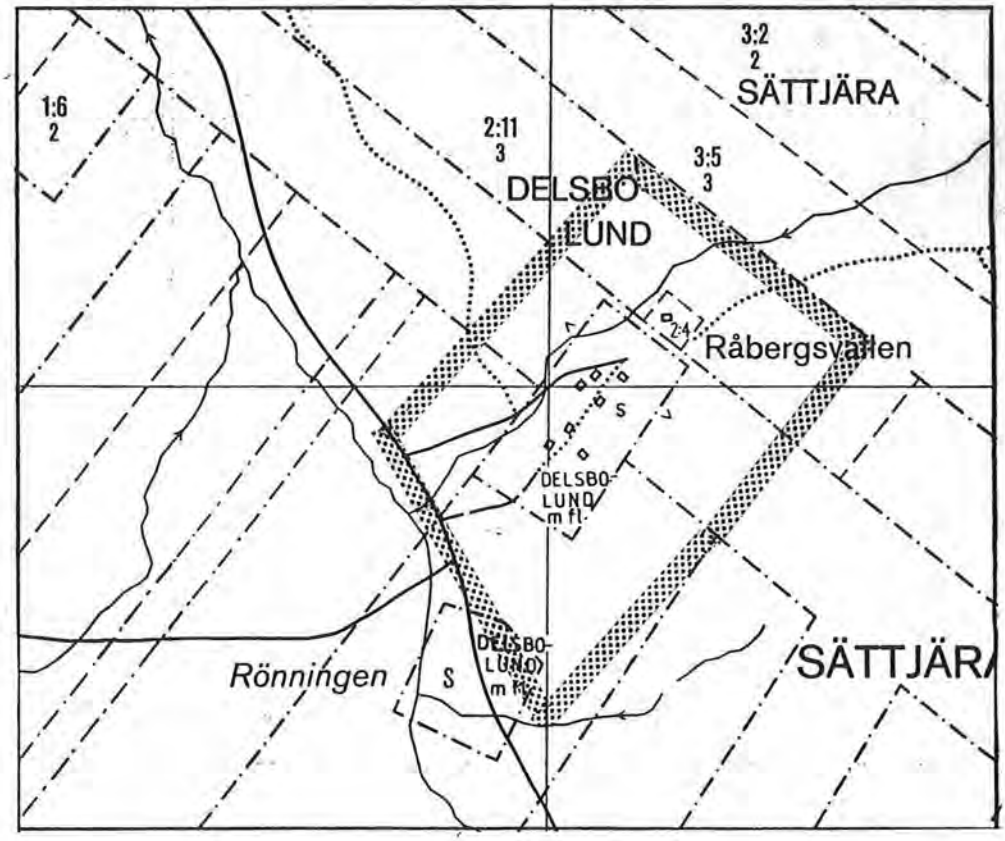

Utdrag ur ek 156 87 Skala 1:10.000

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 207 RÅBERGSVALLEN, DELSBO SOCKEN

Foto: Lena Boox, Länsstyrelsen 1987

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 212 CENTRALA DELSBO OCH BJURÅKER, DELSBO OCH BJURÅKERS SOCKNAR

Karta: 166 37, -38, 166 27, -28

Läge: 6859-41539

Karaktäristik: Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd med en sedan 1700-talet ovanligt litet förändrad bebyggelsestruktur. Odlingslandskap, enstaka järnåldersgravar, byar och gårdslägen i karaktäristiska höjdlägen och sockencentra.

Riksintresse för naturvård resp friluftsliv berörs, nr: N 35, F 6

Beskrivning

Dellenbygden är ett välkänt turistlandskap med ståtlig, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i ett naturskönt landskap. Allt eftersom man rör sig öppnas nya vyer ofta med storslagna utsikter över det öppna jordbrukslandskapet, som ligger vid södra och norra Dellensjöarna. Den sammanhängande bygden med sockencentra i Bjuråker och Delsbo har avgränsats som riksintresse. Delsbo samhälle ingår delvis.

I Delsbobygdens varierande landskap ligger ett stort antal värdefulla byar och enskilda gårdar, vilka alla kan följas långt tillbaka i de historiska källorna. Bygdens fornlämningar vittnar även de om bebyggelsens ålder. Strukturen på bebyggelsen är jämförelsevis lite förändrad efter storskiftet på 1760-talet. Mestadels ligger bebyggelsen i höjdlägen med odlingsmarken i sluttning ner mot Dellen. I området ingår också Delsbo och Bjuråkers kyrkor. Delsbo kyrka vid södra Dellen består av en treskeppig basilika som är byggd 1893. Kring kyrkan finns ett flertal järnåldersgravar. Bjuråkers kyrka vid norra Dellen fick sitt nuvarande utseende vid 1700-talets mitt.

De många byarna har idag skiftande kvalitet och utseende. I vissa har bebyggelsen mer eller mindre förvandlats genom ombyggnader och moderniseringar men gemensamt är dock att miljön i sin helhet är välbevarad. Till de mest välbevarade byarna hör bl a Näsbyn och Mora med äldre bystruktur och trelängade gårdar, Myra med äldre välbevarade gårdar med stort antal ekonomibyggnader samt Västerberge och Rossla.

Inom Delsbo tätort finns flera välbevarade jordbruksbyggnader och industrilämningar vid Stömneån och Dellens södra strand. Inne i Delsbo samhälle har centrumbebyggelse och mindre bostadsområden uppförts vilket har fått till följd att den äldre bebyggelsen har splittrats. Den kvarvarande äldre bebyggelsen finns framför allt bevarad vid Delsbo järnvägsstation samt kring vägen till Bjuråker.

Säkerställande

Kaptensbostället Rönnebo i Bjuråker och Ede såg i Delsbo är byggnadsminnen.

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 212 CENTRALA DELSBO OCH BJURÅKER, DELSBO OCH BJURÅKERS SOCKNAR

Översiktsplanen fastställd 90-11-22

"Förslag till rekommendationer för bevarandeområden

Det är önskvärt att de föreslagna bevarandeområdena skyddas genom detaljplanebestämmelser eller områdesbestämmelser, vilket är möjligt eftersom de flesta områden faller inom begreppet samlad bebyggelse. Det är även önskvärt att alla bygglovärenden, planärenden och markarbeten sker i samråd med Hälsinglands Museum.

Rekommendationer för riksintresse K 212:

Centrala Bjuråker och centrala Delsbobygden

A1. Av betydelse för områdets värde är att markanvändningen är oförändrad. Fortsatt hävd av öppen jordbruksmark samt ängs- och hagmark. Fortsatt vård av vägar, hägnader, lador och andra överloppsbyggnader är angelägen.

B1. Befintliga byggnader bör bevaras och vårdas på ett sådant sätt att deras karaktär inte förvanskas. Det är därvid viktigt att traditionella material och metoder används. Tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar skall utföras varsamt, så att byggnadens särart beaktas och dess byggnadstekniska historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas tillvara (PBL 3 kap, paragraf 10).

Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässiga eller konstnärlig synpunkt och ingår i bevaradeområde, får inte förvanskas (PBL 3 kap, paragraf 12).

Underhållet skall anpassas till byggnadens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värde samt med hänsyn till omgivningens karaktär (PBL 3 kap, paragraf 13).

C2. Nybyggande inom området bör ske restriktivt och inom ramen för begreppet komplementbebyggelse. Höga krav skall ställas på utformning och anpassning till befintlig bebyggelse.

Nya byggnader skall placeras och utformas med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och kulturmiljön. Nya byggnader skall anpassas till den lokala byggnadstraditionen (PBL 3 kap, paragraf 1).

Tomter som tas i anspråk för bebyggelse skall anordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och kulturmiljön (PBL 3 kap, paragraf 15)."

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 212 CENTRALA DELSBO OCH BJURÅKER, DELSBO OCH BJURÅKERS SOCKNAR

Bjuråkers kyrka

A1. Se ovan.

B1. Se ovan.

C1. Nybyggande inom området är olämpligt."

Forngården från öster. Foto: Stig Andersson, 1989

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 212 CENTRALA DELSBO OCH BJURÅKER, DELSBO OCH BJURÅKERS SOCKNAR

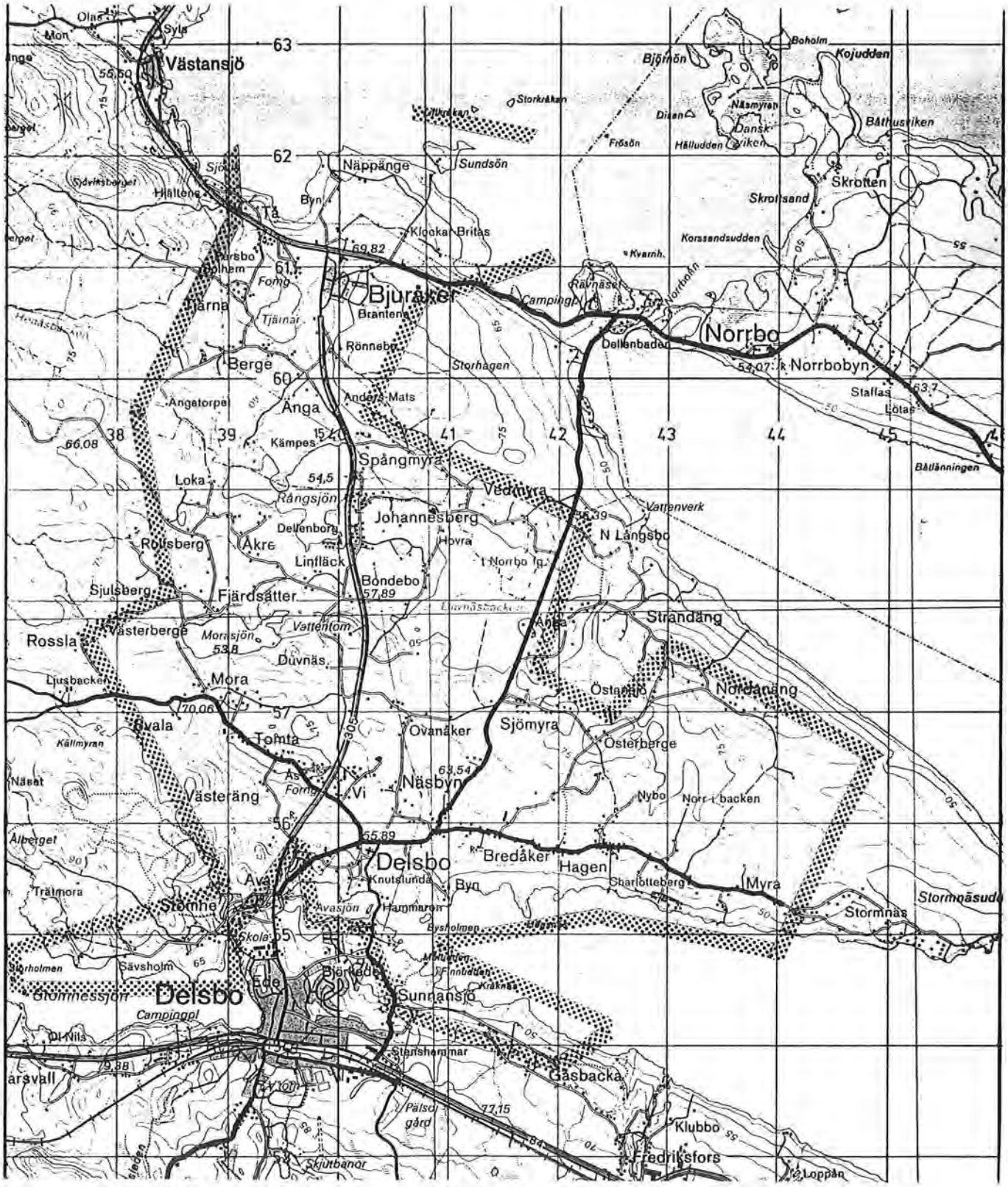

Utdrag ur tk 1662 Skala 1:50.000

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 234 ENÅNGER, ENÅNGERS SOCKEN

Karta: 157 52

Läge: 6814-1561

Karaktäristik: Sockencentrum med två kyrkobyggnader och prästgård med 1700-talsbebyggelse. Medeltidskyrkan, nya kyrkan från 1840-talet, prästgården, sockencentrumbebyggelse från 1800-talets slut samt bondgårdar med samtida panelarkitektur.

Riksintresse för naturvård berörs, nr: N 107

Beskrivning

Enångers tätort har vuxit fram ur en kyrkby som sedan 1800-talets senare del utökats och idag bildar ett litet samhälle med villa-, gårds- och flerfamiljshus. Bebyggelsemiljön i samhället är heterogen då även välbevarad jordbruksbebyggelse i ett öppet odlingslandskap finns insprängd i söder och öster. Centralpunkten i området utgörs av kyrkomiljön och då framför allt den exteriört och interiört välbevarade medeltidskyrkan, som idag ej är i bruk. Denna ligger vid ån, vid den plats som var åmynning vid tidig medeltid. Vid den gamla kyrkan finns också prästgården med en gammal prästgårdsbyggnad från 1700-talet bevarad och vid ån en kvarn.

1847 uppfördes den nya kyrkan med kyrkogård i ett höjdläge sydväst om gamla kyrkan. Närmast nya kyrkan finns en antydan till samhällsbildning. Bebyggelsen utgörs framför allt av gårdsbebyggelse mot tidstypiska sekelskiftesexteriörer och sydväst om kyrkan ett vackert landskap kring Svedtjärnen. Norr om gamla kyrkan har senare samhällsbebyggelse vuxit fram.

Översiktsplanen antagen 90-11-22

"Förslag till rekommendationer för bevarandeområden

Det är önskvärt att de föreslagna bevarandeområdena skyddas genom detaljplanebestämmelser eller områdesbestämmelser, vilket är möjligt eftersom de flesta områden faller inom begreppet samlad bebyggelse. Det är även önskvärt att alla bygglovärenden, planärenden och markarbeten sker i samråd med Hälsinglands Museum.

Rekommendationer för riksintresse K 212:

Centrala Enångersbygden

A1. Av betydelse för områdets värde är att markanvändningen är oförändrad. Fortsatt hävd av öppen jordbruksmark samt ängs- och hagmark. Fortsatt vård av vägar, hägnader, lador och andra överloppsbyggnader är angelägen.

B1. Befintliga byggnader bör bevaras och vårdas på ett sådant sätt att deras karaktär inte förvanskas. Det är därvid viktigt att traditionella material och metoder används. Tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar skall utföras varsamt, så att byggnadens särart beaktas och dess byggnadstekniska historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas tillvara (PBL 3 kap, paragraf 10).

Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt och ingår i bevarадeområde, får inte förvanskas (PBL 3 kap, paragraf 12).

Underhållet skall anpassas till byggnadens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värde samt med hänsyn till omgivningens karaktär (PBL 3 kap, paragraf 13).

C2. Nybyggande inom området bör ske restriktivt och inom ramen för begreppet komplementbebyggelse. Höga krav skall ställas på utformning och anpassning till befintlig bebyggelse.

Nya byggnader skall placeras och utformas med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och kulturmiljön. Nya byggnader skall anpassas till den lokala byggnadstraditionen (PBL 3 kap, paragraf 1).

Tomter som tas i anspråk för bebyggelse skall anordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och kulturmiljön (PBL 3 kap, paragraf 15).

<u>Enångers kyrka</u>

A1. Se ovan.

B1. Se ovan.

C1. Nybyggande inom området är olämpligt.

E3. Speciell byggnadsvård erfordras."

Enångers gamla kyrka. Foto: Ann Renström, Länsstyrelsen 1992

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 234 ENÅNGER, ENÅNGERS SOCKEN

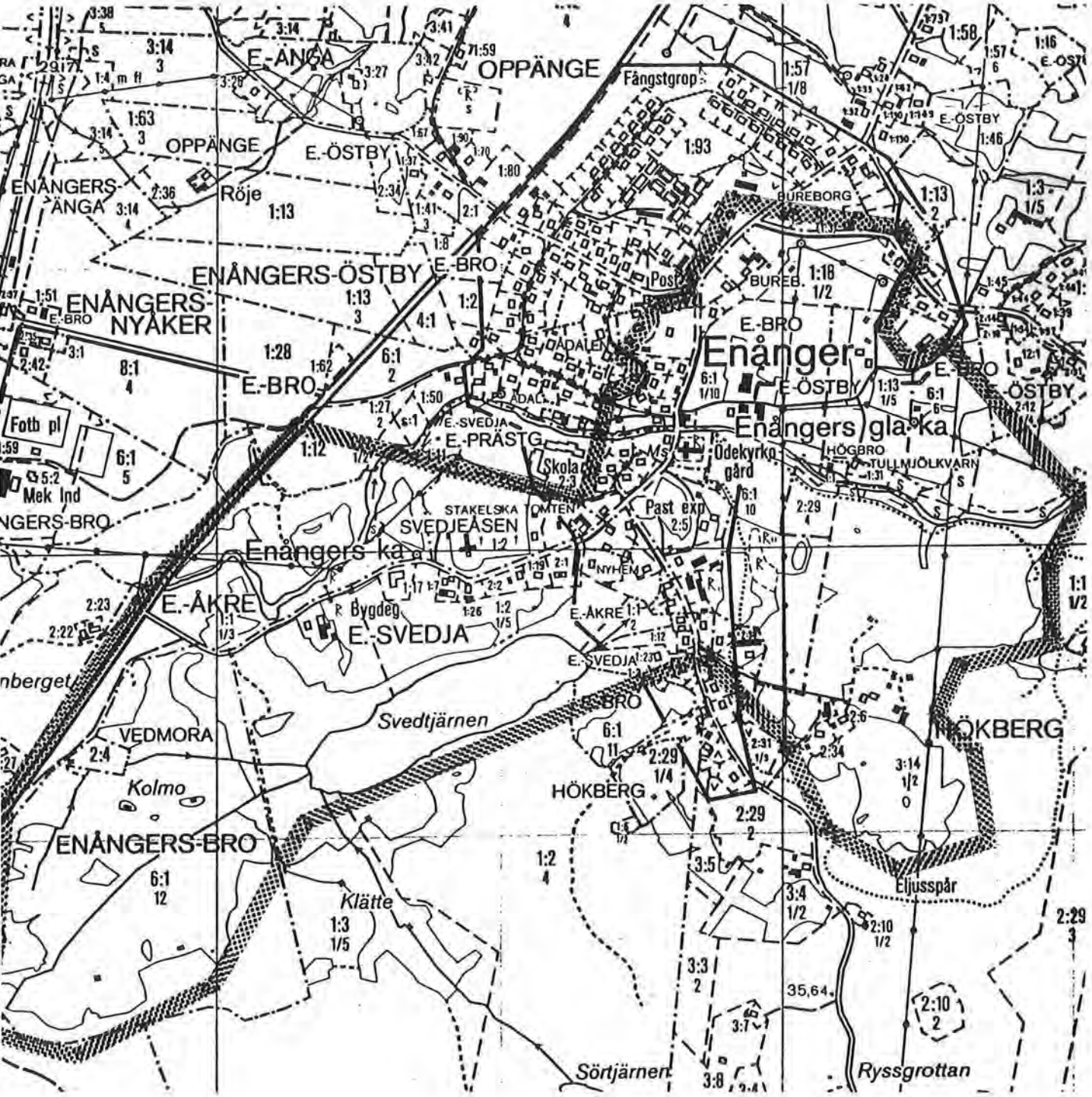

Utdrag ur ek 157 52 Skala 1:10.000

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 244 KUGGÖRENS FISKELÄGE, ROGSTA SOCKEN

Karta: 157 88

Läge: 6844-1590

Karaktäristik: Fiskehamn med en för 1800-talet representativ bebyggelse. Hamnplats av okänd ålder. Fiskarbebyggelse och kapell från 1781.

Riksintresse för naturvård resp friluftsliv berörs, nr: N 42, F 3

Beskrivning

Kuggörens fiskeläge har troligen grundats av gävlefiskare. När detta skedde är dock okänt. Det första kapellet byggdes 1781 och då av borgare från Hudiksvall. Bebyggelsen är koncentrerad till hamnen och består av små rödfärgade fiskarstugor. Vid vattnet finns sjöbodar och båthus. Bebyggelsen har till viss del genomgått moderniseringar men fiskelägets bebyggelsestruktur har ej förändrats. På ön finns ett fåtal fornlämningar i form av gravar, labyrint och stensättning.

Säkerställande

Hela ön är domänreservat.

Översiktsplanen antagen 90-11-22

"Förslag till rekommendationer för bevarandeområden

Det är önskvärt att de föreslagna bevarandeområdena skyddas genom detaljplanebestämmelser eller områdesbestämmelser, vilket är möjligt eftersom de flesta områden faller inom begreppet samlad bebyggelse. Det är även önskvärt att alla bygglov ärenden, planärenden och markarbeten sker i samråd med Hälsinglands Museum.

Rekommendationer för riksintresse K 244:

A1. Av betydelse för områdets värde är att markanvändningen är oförändrad. Fortsatt hävd av öppen jordbruksmark samt ängs- och hagmark. Fortsatt vård av vägar, hägnader, lador och andra överloppsbyggnader är angelägen.

B1. Befintliga byggnader bör bevaras och vårdas på ett sådant sätt att deras karaktär inte förvanskas. Det är därvid viktigt att traditionella material och metoder används. Tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar skall utföras varsamt, så att byggnadens särart beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas tillvara (PBL 3 kap, paragraf 10).

Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässiga eller konstnärlig synpunkt och ingår i bevaradeområde, får inte förvanskas (PBL 3 kap, paragraf 12).

Underhållet skall anpassas till byggnadens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värde samt med hänsyn till omgivningens karaktär (PBL 3 kap, paragraf 13).

C1. Nybyggande inom området är olämpligt."

Källor

Vedin, P J: Det forntida fisket vid Norrlandskusten. Gävle 1930.

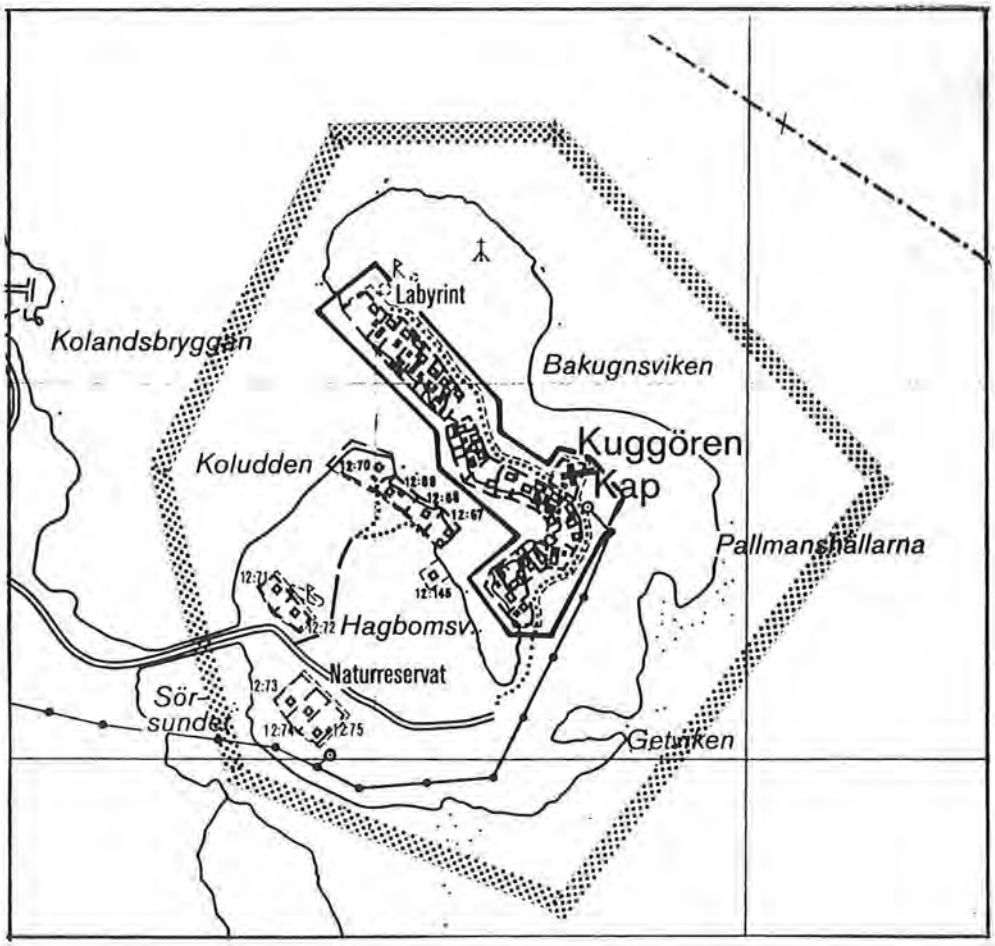

Utdrag ur ek 157 88 Skala 1:10.000

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 244 KUGGÖRENS FISKELÄGE, ROGSTA SOCKEN

Kuggören från söder. Foto: Stig Andersson, 1988

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 247 AGÖ, DRAKÖ, KRÅKÖ OCH INNERSTÖN
ROGSTA, IDENORS OCH NJUTÅNGERS SOCKNAR

Karta: 157 55, -56, -57

Läge: 6828-1580

Karaktäristik: Kust- och skärgårdsmiljö som genom landhöjningen har olika hamnlägen från flera århundraden samt representativ 1700- och 1800-talsbebyggelse. Drakön och Innerstöns forn- och medeltida lämningar: husgrunder, kapellgrund och ödekyrkogård. Agöns övergivna hamn med bebyggelselämningar, hamnplats med fiskarbebyggelse och kapell från 1730-talet.

Riksintresse för naturvård resp friluftsliv berörs, nr: N 42, F 3

Beskrivning

Riksintresset utgörs av de fyra öarna Agön, Drakön, Kråkön och Innerstön som har fungerat som fiskelägen. Kråkö och Agön har varit de största och haft betydelse under modern tid.

På Innerstön och Drakö finns idag ingen bebyggelse men här finns lämningar efter byggnader som vittnar om deras forntida och medeltida betydelse som hamnar och fiskelägen. Innerstön var ännu på senare delen av 1700-talet en fiskeplats. Drakö har troligen lämnats ännu tidigare. Här finns förutom lämningar av hus även en ödekyrkogård samt lämningar efter ett kapell.

Agön har haft störst betydelse av de fyra fiskelägena under äldre tid. När den togs i bruk är oklart men det är känt att gävlebor vistades där på 1600-talet. Öns kapell härstammar från 1660 och har varit det största vid länets kust. Kapellet är uppfört vid den nya hamnen, på öns sydöstra del, vilken togs i bruk under 1700-talet, då den gamla gävlebohamnen på östsidan övergavs. Idag är all bebyggelse koncentrerad till den nya hamnen och består av små rödfärgade fiskestugor med båthus och sjöbodar vid vattnet. Miljön är som helhet välbevarad. Vid den gamla hamnen finns ett flertal bebyggelselämningar men inga hus.

Vid 1800-talets slut och 1900-talets början fick Kråkö överta rollen som största fiskehamn. Den var från början en gävlebohamn men det är oklart när den togs i bruk. Ett begränsat yrkesmässigt laxfiske pågår längre in i viken. Bebyggelsen är koncentrerad till hamnen på öns nordöstra sida, där också ett kapell från 1736 finns. Här finns också lämningar efter tidigare byggnader, övergivna p g a landhöjningen.

Som helhet är miljön välbevarad, dock har en del nybebyggelse och renoveringar gjorts.

Säkerställande

Fornvårdsarbeten vid Kråkö fiskehamn.

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 247 AGÖ, DRAKÖ, KRÅKÖ OCH INNERSTÖN
ROGSTA, IDENORS OCH NJUTÅNGERS SOCKNAR

Översiktsplanen antagen 90-11-22

"Förslag till rekommendationer för bevarandeområden

Det är önskvärt att de föreslagna bevarandeområdena skyddas genom detaljplanebestämmelser eller områdesbestämmelser, vilket är möjligt eftersom de flesta områden faller inom begreppet samlad bebyggelse. Det är även önskvärt att alla bygglovärenden, planärenden och markarbeten sker i samråd med Hälsinglands Museum.

Rekommendationer för riksintresse K 247:

A1. Av betydelse för områdets värde är att markanvändningen är oförändrad. Fortsatt hävd av öppen jordbruksmark samt ängs- och hagmark. Fortsatt vård av vägar, hägnader, lador och andra överloppsbyggnader är angelägen.

B1. Befintliga byggnader bör bevaras och vårdas på ett sådant sätt att deras karaktär inte förvanskas. Det är därvid viktigt att traditionella material och metoder används. Tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar skall utföras varsamt, så att byggnadens särart beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas tillvara (PBL 3 kap, paragraf 10).

Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässigt eller konstnärlig synpunkt och ingår i bevaradeområde, får inte förvanskas (PBL 3 kap, paragraf 12).

Underhållet skall anpassas till byggnadens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värde samt med hänsyn till omgivningens karaktär (PBL 3 kap, paragraf 13).

C1. Nybyggande inom området är olämpligt.

D1. Anmälningsplikt vid alla typer av avverkningar. Skogsbruket skall ske med hänsyn till den skogliga kulturmiljön. Markberedning får inte ske. Slutavverkning får inte göras.

Samråd med museet vid planerade avverkningar som berör fornlämningar eller fäbodar och fiskehamnar. Skogsbrukets behov av tillstånd är reglerat enligt 2 kap kulturminneslagen.

E1. Speciell landskaps- och/eller fornvård erfordras."

Källor

Rydberg, A Scotte: Fisket på Kråkö och vid Hälsingekusten under 1900-talet.

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 247 AGÖ, DRAKÖ, KRÅKÖ OCH INNERSTÖN
ROGSTA, IDENORS OCH NJUTÅNGERS SOCKNAR

Sjöliv. Hälsinglands Museum 1973. Rapport 2.

Vedin, P J: Det fontida fisket vid Norrlandskusten. Gävlebohamnar under gångna århundraden. Gävle 1930

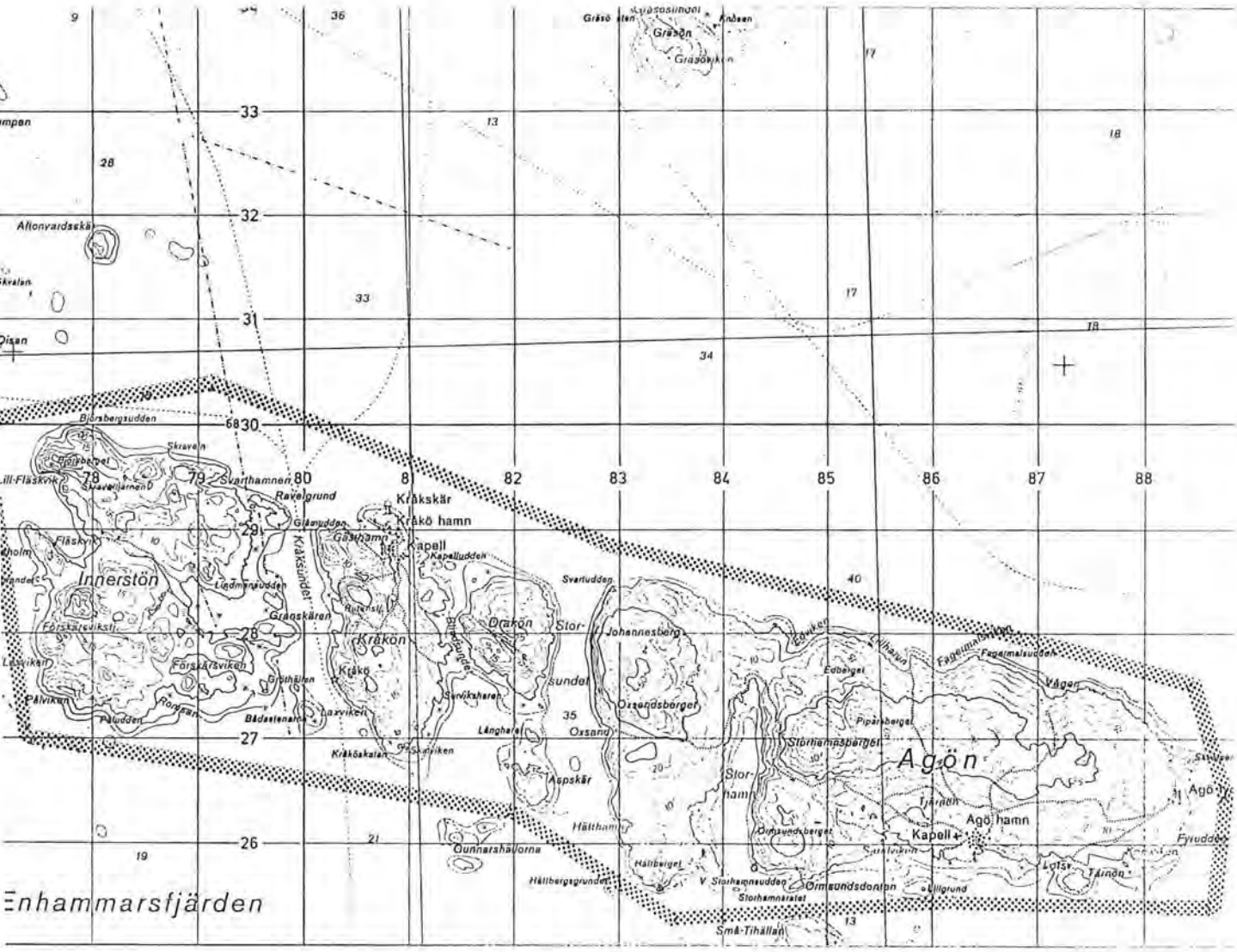

Utdrag ur tk 1574. Nedförminskad till skala 1: ca 60.000

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 247 AGÖ, DRAKÖ, KRÅKÖ OCH INNERSTÖN
ROGSTA, IDENORS OCH NJUTÅNGERS SOCKNAR

Agö från väster. Foto: Stig Andersson, 1988

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 248 BÅLSÖ FISKELÄGE, HUDIKSVALL STAD

Karta: 157 98

Läge: 6847-1591

Karaktäristik: Fiskehamn med representativ bebyggelse från 1600- till 1800-talet. En av gävleborgarnas största fiskehamnar. Gamla hamnen med bebyggelselämningar och kapell från 1600-talet, 1800-talshamn med fiskarbebyggelse. Inom området även forntida gravar samt labyrinter.

Riksintresse för naturvård resp friluftsliv berörs, nr: N 42, F3

Beskrivning

Bålsö fiskeläge har varit en av de största gävlebohamnarna i Hälsingland. Öns ursprungliga bebyggelseplats var troligen vid Gammelhamnen, på nordvästra sidan. Här finns endast lämningar efter byggnader samt öns kapell som uppfördes 1603. Under åren 1843-1844 flyttades hamnen längre söderut på öns västra sida och kring denna finns idag den kvarvarande bebyggelsen. Den består av små rödfärgade fiskarstugor med båthus och sjöbodar intill vattnet. Den är till stora delar välbevarad men vissa renoveringar och moderniseringar har gjorts. Intill hamnen finns lämningar av en gammal kyrkogård.

Översiktsplanen antagen 90-11-22

"Förslag till rekommendationer för bevarandeområden

Det är önskvärt att de föreslagna bevarandeområdena skyddas genom detaljplanebestämmelser eller områdesbestämmelser, vilket är möjligt eftersom de flesta områden faller inom begreppet samlad bebyggelse. Det är även önskvärt att alla bygglovärenden, planärenden och markarbeten sker i samråd med Hälsinglands Museum.

Rekommendationer för riksintresse K 248:

A1. Av betydelse för områdets värde är att markanvändningen är oförändrad. Fortsatt hävd av öppen jordbruksmark samt ängs- och hagmark. Fortsatt vård av vägar, hägnader, lador och andra överloppsbyggnader är angelägen.

B1. Befintliga byggnader bör bevaras och vårdas på ett sådant sätt att deras karaktär inte förvanskas. Det är därvid viktigt att traditionella material och metoder används. Tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar skall utföras varsamt, så att byggnadens särart beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas tillvara (PBL 3 kap, paragraf 10).

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 248 BÅLSÖ FISKELÄGE, HUDISKVALLS STAD

Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässiga eller konstnärlig synpunkt och ingår i bevaradeområde, får inte förvanskas (PBL 3 kap, paragraf 12).

Underhållet skall anpassas till byggnadens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värde samt med hänsyn till omgivningens karaktär (PBL 3 kap, paragraf 13).

C1. Nybyggande inom området är olämpligt.

D1. Anmälningsplikt vid alla typer av avverkningar. Skogsbruket skall ske med hänsyn till den skogliga kulturmiljön. Markberedning får inte ske. Slutavverkning får inte göras.

Samråd med museet vid planerade avverkningar som berör fornlämningar eller fäbodar och fiskehamnar. Skogsbrukets behov av tillstånd är reglerat enligt 2 kap kulturminneslagen.

E1. Speciell landskaps- och/eller fornvård erfordras."

Bålsö. Foto: Erik Nordin, Länsstyrelsen 1986

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 248 BÅLSÖ FISKELÄGE, HUDIKSVALLS STAD

Källor

Vedin, P J: Det forntida fisket vid Norrlandskusten. Gävlebohamnar under gångna århundraden. Gävle 1930.

Utdrag ur ek 157 98. Förminskad till skala 1: ca 20.000

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMINNESVÅRDEN X-LÄN
HUDIKSVALLS KOMMUN
K 248 BÅLSÖ FISKELÄGE, HUDIKSVALLS STAD

Bålsö från öster. Foto: Stig Andersson, 1988

ångsåg i Järvsö är riksintressemiljö. I miljön ingår förutom sågen kringliggan-rdar och det närmaste öppna landskapet. Foto: Stig Andersson, 1988.

Vad är ett riksintresse?

En bruksanvisning

1987 kom begreppet riksintresse in i lagboken. Då tillkom naturresurslagen där det står att område som r av riksintresse skall skyddas mot sådana åtgärder som påtagligt skadar riksintresset. Riksintressen kan vara av ånga olika slag. Det kan gälla väg eller järnväg, mineral-illgångar eller fiske och mycket annat, men mest tänker man kanske på bevarandeintressen som naturvård och kulturminnesvård.

mensamt är att man ser natur- (och r-)resurserna som en knapp tillgång man skall hushålla med. Resurshus-ng har givetvis diskuterats länge, ksintressen har vi inom kulturmiljö-n hållit på med sedan 70-talet, men - således först 1987 som begreppet laglig betydelse.

sikten med att utpeka riksintressen är ten inom riksintresse har en starkare ng gentemot kommunen och har möjligheter att ingripa om inte kommunen tar hänsyn till riksintresset i sin planering och i sitt handlande i övrigt. Bla därför har kommunerna det senaste året antagit översiktsplaner som talar om vilken utveckling främst vad gäller bebyggelse man vill ha i olika delar av kommunen. Där ska också framgå hur man vill att riksintressena ska skyddas.

Naturresurslagen innehåller inga egna skydds- eller straffbestämmelser. För att genomföra ett skydd måste andra lagar användas. Ansvaret för detta kan ligga både på stat och på kommun och ska alltså diskuteras i översiktsplanen.

När det gäller riksintressen för kulturminnesvården är frågan om skydd inte så lätt. Riksintressena är utsnitt ur det levande samhället där bevarandevärdena visserligen är särskilt stora, men det är inte i de flesta fall fråga om museimiljöer eller reservat, utan i högsta grad levande stads- och landsbygd. Det är också ofta fråga om stora områden, där samband och helhetsstruktur är viktiga och värdefulla. Det som konkret ska bevaras kan då vara enskilda värdefulla miljöer eller vissa värdefulla egenskaper i hela området.

Skydd

De lagliga skyddsmedlen är dessutom svaga och svåranvända. Den politiska inriktningen på senare år har visserligen varit att starkare betona bevarandefrågor och ansvaret att skydda byggnader och miljöer, men också att flytta ansvaret från stat till kommun och från kommun till fastighetsägare. Möjligheterna att bestämma över hur människor och företag förvaltar sitt ansvar för miljön minskar, och ansvaret att informera om vad som är värdefullt och hur detta skall förvaltas ökar.

När kommuner således i sina översiktsplaner talar om att höja bygglovplikten i ett riksintresse eller i en annan värdefull miljö är detta inte mycket starkare som skydd än vad som gällde överallt före 1987 då den generella bygglovplikten sänktes för en rad åtgärder på landet - samtidigt som de allmänna kraven på hur man skulle vårda sin miljö skärptes ! Höjd bygglovplikt är ju inte ett skydd i sig men ger en möjlighet till diskussion med t ex länsmuseet om vad som är lämplig färg eller lämpliga material på en värdefull byggnad eller i en miljö.

Höjd bygglovplikt kommer att vara den vanligaste åtgärden på landet, och kommer förhoppningsvis att kombineras med mer direkta kontakter mellan fastighetsägare och kulturminnesvårdare, genom att inventeringar och informationsprojekt startas, i den mån kommunerna sätter av medel för detta. Kontakt och information är det bästa skyddet, men det kostar tid och arbetskraft, dvs pengar.

Kommunerna har också möjlighet att skydda genom skyddsbestämmelser, men detta kommer att bli sällsynt, åtminstone på landet. I samhällen kan skyddsbe-

stämmelser ingå i den detaljplan som också reglerar byggrätter och markanvändning vilket är den normala skyddsformen där. Det finns massor av värdefulla hus som borde skyddas för framtiden. Huvudansvaret för detta ligger numera hos kommunen. Det finns också åtskilliga ägare som är stolta över sina värdefulla byggnader och vill se dem skyddade för framtiden. Detta kan numera ske genom kommunalt skydd, inte bara genom det statliga skyddet som byggnadsminne.

Endast byggnader som är synnerligen märkliga kan skyddas som byggnadsminnen. Länsstyrelsen arbetar sedan något år mer målmedvetet med detta skyddsarbete, då resurser tillfälligt finns för det. Målet är att skydda det mest värdefulla i länets byggnadskultur, och representanter för de olika typer av byggnader som är typiska för länet. Då kommer också byggnader som är viktiga i riksintressena att prioriteras.

Men riksintressen handlar givetvis inte bara om byggnader. Fornlämningar har ett gott automatiskt skydd men miljön kring dem och kring de värdefulla byggnaderna är svårare att skydda. Det finns också riksintressen där det intressanta är miljön i sig. Det kan vara ett ålderdomligt odlingslandskap, ängs- och hagmarker, vägsträckningar, gatusystem i en stad eller mycket annat. I dessa fall finns naturvårdslagen att tillgå för skydd, för tätortsmiljöer blir det fråga om kommunala bevarandeprogram eller detaljplaner. Även här kan skyddet bli olika starkt, från reservat via samrådsplikt till enkla, politiskt antagna uttalanden om vilken utveckling som är önskvärd och information om detta.

Det är således uppenbart att riksintressena kommer att se mycket annorlunda ut om 20 år. Delvis är detta avsiktligt, en följd av att riksintressena ingår i ett levande samhälle, delvis är det en följd av svaga skyddssystem, dåliga resurser för information och bristande vilja att ta det ansvar som tilldelats fastighetsägarna. Kanske alltihop är avsiktligt då målen att skydda riksintressen inte följts upp med något stödsystem utöver de begränsade medel som finns att dela ut som bidrag. En större automatik skulle här vara önskvärd, så att samhället även på detta sätt gynnar ett bevarande när det har uttalats som ett samhällsmål.

Urval

Riksantikvarieämbetet ansvarar för urvalet riksintressen i landet, ungefär 1700 st. Det praktiska arbetet har gjorts av länsstyrelserna som haft hjälp av länsmuseer och annan expertis. Några omfattande inventeringar har inte gjorts, utan man har fått lov att använda den kunskap man haft. Det är dessutom inte lätt att välja ut och gradera värden hos miljöer där alla varianter av innehåll och storlek kan tänkas. En stor miljö som en hel bygd kan ha ett mycket stort värde utan att det går att peka ut enskildheter som är så värdefulla att de skulle kunna vara riksintressen var för sig.

I länet finns 77 riksintressen. De största är hela bygder, de minsta kan vara enstaka fäbodar eller gårdar. Alla miljötyper från stadscentra till skogsmarker med fornminnen finns representerade.

Bygd och odlingslandskap

De flesta riksintressena tillhör den öppna bygden med inägor, byar och gårdar. I länet finns ju en utomordentligt fin byggnadskultur, det mesta från 1800- talet och en bit in på 1900- talet, den stora expansionsperioden på landsbygden. Det är inte lätt att välja ut det värdefullaste av detta, och därmed indirekt nedvärdera andra bygder. Det är inte heller lätt att utan mycket grundliga inventeringar och kartstudier urskilja vad som är ålderdomligast och mest välbevarat i landskapet. Markanvändningen är i de flesta bygder ganska oförändrad vad gäller inägomarkens omfattning, däremot har det mesta av slåtteräng och beteshagar försvunnit och ersatts med en enhetlig åkermark där bete och slåtter blivit en del i växtföljden. Den för länet karakteristiska skillnaden mellan åker och sval är inte möjlig att urskilja annat än på skifteskartorna.

Specifika intressanta marker är således sällsynta. På några håll finns den gamla strukturen avläsbar genom stora mängder lador i dalbottnarna. Dessa har i vissa fall försumpats och växt igen, varigenom bygden förändrats. Det som främst bestämt urvalet riksintressen har varit bebyggelsen. Viktigt har varit kvaliteten hos de enskilda gårdarna men också tydligheten hos byarnas gruppering och deras läge i förhållande till inägorna. Viktigt har också varit i vilken mån byggnaderna bevarats oförvanskade, och även om helhetsmiljön är oförvanskad genom hårdhänta vägdragningar, omfattande villabebyggelse etc.

De riksintressen som innehåller odlingslandskap varierar både till storlek och till bevarandemål. De större innehåller också andra miljötyper, överlagrade eller insprängda. Det kan vara fråga om kyrkmiljöer, småsamhällen industrier och mycket annat. Justöverlagringen kan vara av intresse i sig. Landsbygdsmiljöerna är nästan alltid vackra områden, med en vida synlig och värdefull bebyggelse. Det är viktigt att dessa områden inte får växa igen eller igenplanteras. Det är också viktigt att bebyggelsen vårdas så att den inte förfaller eller förvanskas på ett ingonenfallande sätt, och att exploateringsföretag, nybyggen, nya vägar etc sker på ett genomtänkt sätt så att helhetsmiljön inte skadas. I många fall borde det också vara möjligt att förlägga nyheterna till platser utanför riksintresset. I de stora riksintressena, som omfattar hela bygder, måste också kraven på bevarande ses mer nyanserat. Det finns ofta mindre känsliga områden inom ett stort riksintresse.

Skogslandskapet

Skogen är i högsta grad ett kulturlandskap, föremål för mänsklig omsorg och exploatering genom hundratals år. De riksintressen som finns inom skogsmark handlar dock inte om skogsbruk, som sällan lämnar några mer påtagliga minnesmärken efter sig, utom i ett fall, Kvistabäckens flottled, som är ett statligt skogsbruksminne. Det är i övrigt fråga om fornlämningar, bronsåldersrösen, fångstgropar och järnframställningsplatser. Viktigast är dock fäbodarna, minnesmärken över hur skogarna förr främst användes för bete och slåtter, som komplement till det magra jordbruket. Fäbodarna är många i länet, och mycket olika bevarade, allt från noga vårdade minnesmärken till semesterbyar. Endast en handfull har fortfarande (eller återigen) djurhållning, i några fall av turiststkäl. Djurhållningen liknar sällan den traditionella. Som riksintressen har utvalts 14 fäbodar, utan någon fullständigare inventering.

Industri- och stadslandskapet

Länet liksom landet som helhet industrialiserades från mitten av 1800-talet på ett omvälvande sätt. Detta innebar dels en kraftig omvandling av landsbygden, dels en stark urbanisering som ännu inte avstannat. Skalan i omvandlingen och den mängd mark som omvandlas har hela tiden ökat, i accelererande takt. De mest avgörande argumenten för att arbeta med riksintressen för bevarande var givetvis att hindra att denna exploatering och omvandling i onödan skulle skada värdefull naturmiljö eller värdefulla miljöer skapade av tidigare verksamhet.

RIKTLINJER

Allmänt gäller att i arbetet med kulturmiljöer av riksintresse bör kommunen ha ett fortlöpande samarbete med kulturhistorisk expertis, t ex länsmuseet, Hälsinglands museum eller länsstyrelsen, och samråda i särskilt känsliga ärenden.

De kodade riktlinjerna kompletteras ibland med riktlinjer i klartext. Dessa gäller främst bevarandeprogram i komplexa miljöer som t ex stadskärnor.

A. Markanvändning, kulturlandskapet

A 1. Oförändrad markanvändning är viktig för att upprätthålla områdets värden.
Fortsatt hävd av åkermark samt ängs- och hagmark.
Fortsatt bevarande och vård av vägar, byggnader, hägnader m m.
Aktiva skydds- och stödåtgärder förväntas.

A 2. I huvudsak oförändrad markanvändning och öppethållande av odlingslandskapet är viktigt för att upprätthålla områdets värden.
Markarbeten, vägomläggningar etc är olämpliga.

A 3. Områdets karaktär bör bevaras och endast små förändringar göras.
Markanvändningsförändring prövas genom detaljplaneläggning eller planutredning.

B. Skogsbruk

B 1. Det är viktigt för bevarande av miljön att skogsbruket bedrivs med särskild hänsyn härtill.
Slutavverkning, markberedning och anläggande av nya skogsbilvägar bör inte förekommma.

B 2. Det är viktigt för bevarande av miljön att skogsbruket bedrivs med hög grad av hänsyn härtill.

C. Nya byggnader

C 1. Nybyggande inom området är olämpligt.

C 2. Nybyggande inom området behandlas restriktivt och inom ramen för begreppet komplementbebyggelse eller byggande för areella näringars behov.
Höga krav ställs på utformning, placering och anpassning till befintlig bebyggelse.

C 3. Nybyggande behandlas restriktivt, men kan ske på plats som prövats lämpligt i detaljplan eller planutredning.

Höga krav ställs på utformning, placering och anpassning till befintlig bebyggelse.

D. Befintliga byggnader

D 1. Området eller del av området utgör en särskilt värdefull miljö.
Ingående byggnader får ej förvanskas. (PBL 3:12) Det är viktigt att de bevaras och att traditionella material och metoder används vid underhåll. (PBL 3:13)

D 2. Området innehåller en allmänt sett värdefull bebyggelsemiljö som inte får genomgå större förändringar. Detta gäller främst utformning, färg och material.
Vissa byggnader är därutöver särskilt värdefulla och får inte förvanskas. (PBL 3:12)

Hudiksvalls kommun

Riksintressen för kulturminnesvård

200	Hudiksvalls stad
201	Strömbacka bruk med Movikens masugn
202	Forsa
203	Hög - Hälsingtuna centralbygd
205	Iggesunds bruk
206	Njutångers kyrka
207	Råbergsvallen
212	Centrala Delsbo med Bjuråkers kyrka
234	Enånger
244	Kuggören
247	Agö, Drakö, Kråkö
248	Bålsö fiskeläge

